

Středoškolská odborná činnost 2005/2006

Obor 17 – filosofie, politologie a ostatní humanitní a společenskovědní obory

Friedrich Wilhelm Nietzsche – člověk, mýtus, odkaz současnosti

aneb Zarathustra ve stínu mrakodrapů

Autor:

Marek Rod

Gymnázium Písnická,

Písnická 760

142 00 Praha 4 Modřany

septima

Konzultant práce:

Mgr. Vladimíra Hanušová

Gymnázium Písnická

Zadavatel práce:

Mgr. Vladimíra Hanušová

Praha 4

2006

Prohlašuji tímto, že jsem soutěžní práci vypracoval samostatně pod vedením Mgr. Vladimíry Hanušové a uvedl v seznamu literatury veškerou použitou literaturu a další informační zdroje včetně internetu.

V Praze dne

---

vlastnoruční podpis autora

Obsah

Úvod	3
<i>Autorovo prohlášení</i>	3
<i>Předmluva</i>	3
Metodika	5
<i>Stručný popis použité literatury</i>	6
Část první – Vliv osobních zážitků na soustavu Nietzscheho myšlenek	8
<i>Dětství a rodinné zázemí</i>	9
<i>Student Nietzsche</i>	9
<i>Zdravotní potíže</i>	11
<i>Kauza Wagner</i>	11
<i>Počáteční vzor Schopenhauer</i>	13
<i>Friedrich Nietzsche a ženy</i>	14
<i>Otazníky kolem Elisabeth Försterové-Nietzschové</i>	15
<i>Shrnutí</i>	17
Část druhá – Nietzscheův přínos v pohledu na stěžejní hodnoty společnosti	18
<i>Společenská morálka</i>	20
<i>Moc a vůle</i>	21
<i>Pravda a náboženství</i>	23
Část třetí – Konkrétní témata současnosti pod nietzschovským drobnohledem	25
<i>Politika a politici</i>	25
<i>Magický vliv médií</i>	26
<i>Ochrana přírodních podmínek</i>	26
<i>Náboženský fanatismus</i>	27
<i>Lidská práva</i>	27
Závěr	28
Seznam použité literatury	29

Úvod

Autorovo prohlášení

Vážené čtenářky, vážení čtenáři, hlavním cílem této práce je upozornit na doposud nedostatečně využitý zdroj moudrosti v podobě jednoho z předních filosofů devatenáctého století a lidské historie vůbec. Není pochyb o faktu, že Friedrich W. Nietzsche je dosti možná nejkontroverznějším myslitelem v povědomí západní civilizace, a výklady jeho prací se tudíž silně rozcházejí. Sám génius (obhajobou jeho nesporné geniality se hodlám zabývat v dalších částech spisu) po dokončení díla Tak pravil Zarathustra pronesl, že by nebylo divu, kdyby se s cílem vyložit tuto jedinou knihu vytvářely samostatné katedry (jeden z mnoha důkazů jeho brilantního smyslu pro humor, když své dílo významem přirovnává k náboženským spisům jako korán a bible, které často tolik kritizuje). Proto si zde rozhodně nemíním uzurpovat právo na „správný“, natož pak „jediný“ výklad Mistrových myšlenek.

Prohlašuji, že hodlám čtenářům nastínit pouze jednu z cest, jak nahlížet na zásadní otázky dnešní doby. K tomuto náhledu jsem použil filosofii, s níž se ztotožňuji, tedy filosofii Friedricha Nietzscheho, jak ji chápu já. Vzhledem k rozsahu mnou přečtené literatury od tohoto autora se však domnívám, že mezi mým výkladem Nietzscheových tezí a výklady obecně uznávanými by se neměly nacházet zásadnější, nerozřešitelné rozpory.

Závěrem – nabízím zde hodnocení dnešní společnosti očima Nietzscheho filosofie, nikoliv očima Nietzscheho samotného. Domnívám se sice, že většinu závěrů zde vyřčených by velký filosof do značné míry sdílel, je to ale jen můj subjektivní pohled. Neboť – bohužel i bohudík – filosofie nebude nikdy vědou exaktní...

Předmluva

Friedrich Wilhelm Nietzsche – *„Ten člověk znal sám sebe lépe než kdokoliv jiný, koho jsem četl.“* Právě tak se o velkém filosofu vyjádřil jeho současník Sigmund Freud (1856 – 1939). Je však tato zdánlivě jednoznačná premisa poctou či kletbou? Byl si vůbec nejslavnější psycholog vědecké éry vědom, jak bolestně pravdivý je jeho výrok při pohledu s odstupem?

Friedrich Nietzsche dokázal skutečně proniknout až k samému žhnoucímu jádru vlastní duše. Vyzbrojen výjimečným intelektem, košatými znalostmi a doslova seabemrskáčskou vůlí nastoupil dráhu „moderního proroka kritizujícího vše prorocké“. Ze svědectví jeho blízkých víme, že ačkoliv tolik hlásal „nosit na duši masku“, byl schopen až omračující upřímnosti, nejen ke svým přátelům, nýbrž i k nepřátelům a – především sám k sobě. Dokázal by snad někdo z lidí současných tak otevřeně, v hávu umělecké dokonalosti vyjádřit své nejniternější názory a pocity? Kolik obdobných jedinců najdeme v historii, takových, kteří se dokázali pro „pouhé názory“ znepřátelit s vlastní rodinou, bývalými přáteli, možnými partnerkami? Našel se v minulosti někdo stejnou měrou talentovaný, od dětství bažící po vědě a jdoucí do poslední chvíle za jasným cílem, ač stížen a nakonec roztrhán krutými chorobami?

V této sbírce pojednání hodlám alespoň částečně vysvětlit, v čem dle mého soudu tkví dosud nedostatečně využitý význam Friedricha W. Nietzscheho. Jeho originální, ale především zcela nepopíratelný vhled do pokrytectví všeho kolektivního, stejně jako jeho výsledky v dalších otázkách si žádají ohlas.

Úvodními kapitolami jsou autorovo prohlášení, předmluva, metodika a stručný popis použité literatury. V těchto částech se vyjadřuji k formálním otázkám a případným sporům ohledně celé práce. Shrnuji zde svůj celkový postup a práci se zdrojovým materiálem.

Jádro spisu je rozděleno do tří částí. V první části osvětluji hlavní milníky Nietzscheho života, spjaté s jeho tvorbou, a míru jejich vlivu. Vysvětluji zde v sedmi kapitolách, proč je těchto sedm stránek jeho soukromí tak důležitých pro jeho filosofii, popřípadě v čem mu naopak jeho filosofie zasáhla do soukromí.

Druhá část zdůvodňuje Nietzscheho přínos v pohledu na některé stěžejní hodnoty uznávané dnešní společností, především myslitelův vhled do otázek morálky, moci, vůle, pravdy a náboženství.

Třetí část se věnuje rozboru několika konkrétních témat charakteristických pro současnou civilizaci, avšak očima nietzschovské filosofie. Nejsou to pochopitelně Nietzscheho vlastní myšlenky, jelikož v době jeho života dané problémy před společností často ještě nestály. Jedná se o mé závěry vytvořené po aplikaci „nietzschovského“ způsobu myšlení; cílem je zde nabídnout alternativní úhel pohledu na tato dnešní témata. Zároveň tím, jak doufám, poskytnu názorný příklad ohledně aplikace Nietzscheho filosofie v praxi.

Svůj celkový názor na Nietzscheho význam pro současnost (a budoucnost) shrnuji v závěru. Závěr ovšem shrnuje pouze rámcové vidění tématu, jelikož ke konkrétním otázkám vyvozují dílčí závěry téměř v každé jednotlivé kapitole.

Význam své práce shledávám v několika směrech.

Pochopitelně nemohu opomenout, že práce měla především velký přínos pro mne samotného. Díky této činnosti jsem byl schopen lépe utříbit své znalosti Nietzscheho filosofie a poprvé za život mi byla dána možnost prezentovat vlastní výsledky v takto rozsáhlé podobě na veřejnosti. Jelikož v budoucnu zamýšlím studovat filosofii na FF UK, existuje také možnost, abych tuto práci později rozšířil a použil jako základ pro svou diplomovou práci.

Jsem si ovšem jist, že práce má svůj přínos i pro ostatní, především pro studenty středních a vysokých škol. První část spisu jsem koncipoval tak, aby co nejsrozumitelněji poskytovala obraz o méně známých faktech z filosofova života. Proto právě ta může být zdrojem pro různě rozsáhlé studentské referáty a pojednání z oboru filosofie.

Již jsem rovněž uvažoval nad možností publikovat tuto práci v některém odborném časopise, popřípadě se pokusit o uveřejnění vybraných částí ve veřejně dostupném tisku. S těmito variantami však hodlám vyčkat až na dobu po jejím zhodnocení odbornou porotou.

Hlavní význam ovšem shledávám v myšlenkovém obsahu tohoto pojednání, neboť – jak sám uvádím v závěru – jedním z cílů lidského života je umění vytvořit sobě nové hodnoty. Čím moudřejším člověk je, tím širší spektrum podnětů může zužitkovat jako inspiraci k vlastním úvahám... Proto bych byl šťasten, kdyby má práce napomohla být jen jedinému člověku zamyslet se nad svými možnostmi v životě.

Metodika

Nejprve nastíním postupy, jež jsem použil při tvorbě této práce.

V samém počátku činnosti stála pochopitelně má inspirace díly Friedricha Nietzscheho. Před dvěma lety jsem od spolužáka z gymnázia poprvé dostal do rukou knihu *Antikrist* a byl jsem všestranně uchvácen – jednak obsahovou otevřeností, s níž Nietzsche hlásal své kontroverzní teze, ale především také stylistickou dokonalostí. Každý čtenář si může zřetelně povšimnout, že FWN svá pojednání vytváří spojením bezpočtu drobných úvah, přičemž mnohé z nich jsou bez jakýchkoliv úprav použitelné jako projevy před publikem. Ať už toto tvrzení působí sebezobdivněji (uvážíme-li, jak FWN pohrdal davy), jsem přesvědčen o jeho pravdivosti. Mezi Nietzscheho nadání vypsaná v druhé kapitole první části můžeme dozajista zařadit – přinejmenším pasivní – řečnický talent! Nietzsche své úvahy mnohdy zahajuje doslova réterským zvoláním (viz. „*My, kteří jsme jiné víry – my, kteří (...)*“) a rovněž jeho statě jsou protkány častými řečnickými otázkami, s nimiž se obrací k imaginárnímu publiku (viz. tatáž úvaha níže: „*Smím to vyslovit nahlas, vy svobodní duchové?*“).

Tato umělecky dokonalá patetičnost, s níž Nietzsche jako mýtický herold doslova *káže* své pravdy, musí přinejmenším zaujmout každého vnímavého pozorovatele bez ohledu na obsah. O to větší ohlas zaznamenal FWN v mých očích, připustím-li nyní před čtenáři, že jsem v hávu Nietzscheových brilantních statí rozpoznal téměř nezměněné vlastní názory. Jen málo zážitků dokáže tak pohnout lidskou myslí, jako četba vlastních myšlenek, sepsaných nepoměrně velkolepěji, než bych kdy byl schopen, kýmsi mnohem uznávanějším, žijícím o století dříve...

Takto ovlivněn první konfrontací s Nietzscheovou filosofií jsem pochopitelně počal vyhledávat další díla velkého myslitele. Postupně jsem získal do vlastnictví tituly *Mimo dobro a zlo*, *Tak pravil Zarathustra*, *Duševní aristokratismus* a v nedávné době ještě *Soumrak model* a definitivně i *Antikrist*, kterého jsem při prvním zapůjčení neměl možnost studovat dlouhodoběji. V současné době nejsem schopen posoudit, které dílo mi poskytlo jakou znalost o Nietzsche. Jeho tvorbu dnes vnímám do značné míry jako celek, mající mnoho forem, avšak ve výsledku hlásající tutéž pravdu. Co se týče myslitelova osobního života (který shledávám sice pozoruhodným, ale pro budoucnost naprosto irelevantním vedle jeho tvorby) jsem své vědomosti čerpal zprvu z dodatků a předmluv jednotlivých knih a posléze také od svých rodinných příslušníků fundovaných v oblasti literatury.

Značným přínosem pro mne v tomto směru byl **můj otec Marek Rod**, pracující v oddělení vážné hudby a filosofické literatury **knihkupectví Kanzelsberger** na Václavském náměstí (prodejna Orbis), který byl vždy ochoten mi pomoci v obstarávání hůře dostupných knih (a to i přes skutečnost, že osobně preferuje zcela odlišné filosofické směry...).

V průběhu prvního roku a půl mé povrchní znalosti Nietzscheho jsem se pouze výjimečně odhodlal vytvořit jakoukoliv vlastní esej reflektující Nietzscheovy myšlenky s odstupem celého staletí. Přesto jsem takový počin měl stále na mysli.

Když mi tudíž v hodinách semináře společenských věd profesorka Vladimíra Hanušova nabídla zpracovat formou SOČ libovolné společenskovědní téma, příliš dlouho jsem neváhal.

S přechodem z čistě osobního zájmu na středoškolskou odbornou činnost se ovšem nijak výrazně nezměnily mé studijní postupy. I nadále jsem pročetl Nietzscheho díla a vypisoval si do poznámek dílčí postřehy, avšak mé studium nabylo mnohem větší intenzity. SOČ mi pomohla vytyčit pro svou práci jasný krátkodobý cíl a postupovat za jeho naplněním. V počátečních fázích zůstávaly veškeré úvahy na úrovni kusých poznámek a vlastních myšlenek. Po uplynutí jisté doby jsem ze souhrnu těchto dlouho promyšlených výpisků sestavil nadpisy hlavních témat, na něž jsem hodlal soustředit pozornost, čímž jsem položil základ osnově celé práce.

Vzhledem k tomu, jak dlouho bloudily tyto úvahy mou myslí, jsem už při prvním pohledu na daná témata v osnově měl relativně jasnou představu o stanoviscích, která hodlám v oněch kapitolách zaujmout; zbývalo tudíž „pouze“ rozepsat k daným bodům osnovy širší pojednání.

Zde jsem pochopitelně narazil na řadu dílčích potíží, jelikož pro mne nebylo vždy nejjednodušší sepsat své názory v dostatečně stručné, srozumitelné formě a v rozsahu třiceti stran tak vyložit důležitost Friedricha Nietzscheho pro lidstvo.

Jednotlivé kapitoly nevznikaly přesně v pořadí, v jakém jsou ve výsledku vydány, ačkoliv je pravda, že nejdříve jsem sepsal většinu kapitol první části a až později jsem věnoval pozornost dalším pasážím.

Co se týče obsahu, mohu s jistotou ještě jednou prohlásit, co jsem napsal na samém počátku – tyto úvahy jsou výsledkem pouze mého snažení a není nikoho, kdo by mi kdy s tvorbou této SOČ pomáhal.

V této práci jsem použil několik citací z děl Friedricha Nietzscheho. Citace vycházejí z níže uvedených vydání v českém překladu (viz. seznam použité literatury), proto je pravděpodobné, že některé mohou být oproti originálním textům mírně pozměněny. Prohlašuji však, že žádnou změnu označených doslovných citací jsem neprovedl vědomě, všechny případné rozpory vycházejí z chyb tisku, popř. byly zaviněny překladatelem.

Dále pro všestranné pochopení zdůrazňuji, že ne všechna spojení psaná kurzívou či uzavřená do uvozovek jsou citace. Některá hesla v textu jsem takto zvýraznil pro potvrzení významu, či jako náznak, že podobným termínem Nietzsche často daný problém označoval. Všechny doslovné citace jsou příslušně označeny; pokud to bylo možné, usiloval jsem vždy o přesné popsání zdrojového díla, jehož název je vždy *příslušně zvýrazněn*.

Citace jsou vždy celé psány kurzívou. Jelikož ve zdrojových knihách používal Nietzsche kurzívu jen k potvrzení významu u některých slov, tato slova jsem rovněž *zvýraznil* oproti *zbylým pasážím citace*.

Na závěr několik slov k pravopisu samotného jména Nietzsche: Většina tvarů je psána s přihlédnutím k moderní normě, tj. Nietzscheův namísto Nietzscheův, popř. Nietzscheovi namísto Nietzscheovi apod.

Stručný popis použité literatury

Věřím, že napomůže celkové srozumitelnosti, když zde ve stručnosti představím tituly, s nimiž jsem pracoval. Zároveň vysvětlím konkrétní vliv těchto děl na mou práci a svůj dojem z jejich obsahu. Domnívám se, že tyto informace patří spíše ke kapitole metodiky, než k samotnému seznamu literatury, proto je uvádím zde a nikoliv na konci.

Filosofický slovník

Budiž mi omluvou, že jistě není v mých možnostech, a nejspíše ani v možnostech žádného studenta mého věku obsáhnout svými znalostmi veškerou lidstvu známou filosofickou tvorbu a na ní navazující směry a pojmy. Proto беру často za vděk tímto filosofickým slovníkem, v němž nacházím většinu více či méně frekventovaných pojmů, s nimiž jsem se právě setkal poprvé. Slovník se mi zdá být velmi přehledně koncipován a veškerý obsah propojuje praktickou sítí vzájemných odkazů. V souvislosti s touto SOČ jsem slovník využil především při hledání reakcí konkrétních myslitelů na F. Nietzscheho, dále také pro prokázání Nietzscheovy spojitosti s antickými sofisty, kterou jsem na základě názorových podobností tušil, avšak nebyl jsem schopen předložit jasné důkazy.

Antikrist

Tak jako nejslavnější Zarathustra, i Antikrist je vyčnívajícím milníkem Nietzscheovy tvorby. Navíc si jistě může nárokovat titul nejkontroverznějšího díla FWN vůbec, jelikož je téměř celý pojat jako neustávající filipika vůči křesťanství a křesťanským hodnotám. Proto mi právě Antikrist byl zdrojem pro analýzu Nietzscheova pohledu na kořeny současné morálky a její nedostatky. Tato kniha je ještě také výjimečná svou největší aktuálností, neboť je součástí posledního tematického celku, který Nietzsche za svého vědomí vytvořil. O to výrazněji se v ní projevují jeho pozdní, podle některých myslitelů až přehnaně radikální myšlenky, a to dokonce i ve srovnání s Nietzscheovu obvyklou radikalitou. Takové tvrzení jistě už stojí za povšimnutí...

Duševní aristokratismus

Sám název napovídá že, tato kniha popisuje detailněji nad jiné v čem se podle Nietzscheho vyznačují oni „páni světa“, neboli lidé způsobilí k údělu tvořit hodnoty a dějiny. Z toho důvodu jsem z jejího obsahu čerpal především pochopení pro vlastní náhled na Nietzscheův termín „panské morálky“. V této práci jsem zmíněné téma využil nejvíce v druhé části.

Mimo dobro a zlo

Jak ještě několikrát zopakuji v jiných částech, tuto knihu považuji za páteř Nietzscheovy filosofie. Jednak v otázce obsahové, rovněž však ohledně srozumitelnosti širším vrstvám čtenářů. Nietzsche zde bez vážnějších nejasností definuje svůj pozdní, téměř finální názor na většinu zásadnějších témat, jimž se kdy věnoval. V *Hlavě čtvrté: výrocích a mezihrách* nalézáme velkou řadu jeho slavných aforismů, díky nimž má kdokoliv možnost po přečtení pouhých několika vět pochopit povrchní kostru Nietzscheovské filosofie. Kdyby jen všichni myslitelé dokázali vybičovat svůj důvtip k takové stručnosti...

Z *Mimo dobro a zlo* jsem pro tuto práci čerpal velkou část konkrétních příkladů Nietzscheova smýšlení, proto právě z tohoto díla pocházejí téměř všechny delší citace. Tato kniha sice podle mne nenabízí tak detailní pohled na jednotlivé otázky jako jiné, zato právě svou šíří záběru poskytuje obecný přehled o Nietzscheově soustavě názorů.

Tak pravil Zarathustra

Přestože jsem z tohoto díla přímo nečerpal konkrétní citace, bylo mi značnou nápovědou k pochopení Nietzscheovy osobní psychologie. Zarathustra, jakožto Nietzscheův „nejbližší přítel“, může být mj. svému čtenáři ochotným pomocníkem při vykládání jednotlivých spojitostí ve filosofově životě. Čerpal jsem především z prvního dílu, kde se Nietzsche doslova „zповídá“ ze svého přístupu k přátelům a k sobě samému (viz. kapitola *O třech proměnách*, kterou je možno přirovnat k Nietzscheovu stručnému duševnímu životopisu!).

Oproti ostatním dílům na mne atmosféra Zarathustry působila poněkud optimističtěji, i přes celkové pozadí opuštěného poutníka stěží nacházejícího porozumění. Tento můj názor může být způsoben také odlišným stylem – zatímco v ostatních mnou přečtených knihách volí Nietzsche formu působivých, avšak relativně střízlivých úvah, v Zarathustrovi nechává naplno vykristalizovat své básnické umění. Toto je sice poněkud obtížněji čitelné, to připouštím. Zato ale v sobě skrývá ještě dokonalejší uměleckou hodnotu. Rovněž užitečnou pomocí mi byl doslov o pozadí Zarathustry od Jörga Salaquardy.

Soumrak model

Na první pohled útlá brožura v sobě ve skutečnosti skrývá snad ještě více slavných (místy dokonce zlidovělých) aforismů než výše citované Mimo dobro a zlo. Připouštím, že tuto sbírku názorů jsem ještě neprostudoval kompletně. Přesto jsem i tak byl schopen z ní čerpat některé v textu přímo či nepřímo citované myšlenky. Nejen zmíněné aforismy, nýbrž kupříkladu Nietzscheův vztah k institucím a z toho pramenící postoj vůči všeobecné svobodě.

Část první – Vliv osobních zážitků na soustavu Nietzscheho myšlenek

Každý člověk je ve svém smýšlení a chování do značné míry formován především mnohými vlivy okolí. Troufám si tvrdit, že v případě Friedricha Nietzscheho platí tento postulát dvojnásob. I kdybychom vycházeli z teze, že člověk se již rodí s většinou charakterových vlastností předem definovaných, nemůžeme opomenout fakt, že jedině na pozadí vnějších vlivů dostávají tyto vlastnosti prostor k sebereflexi. Je více než pravděpodobné, že kdyby se Nietzsche nenarodil do rodiny ortodoxních protestantských farářů, jeho vrozený kritický zrak by spočinul na jiném problému společnosti, než je křesťanská morálka. Zároveň však soudím, že právě v Nietzscheově případě byl tento vliv oboustranný – poté, co byl na počátku ovlivněn svým okolím, vytvořil si soustavu názorů a osobních předsevzetí, do nichž se stylizoval, a podle toho následně manipuloval prostředím kolem sebe. Jinak řečeno, v pozdějších letech života to byly jeho názory, které formovaly myslitelův život a nikoliv naopak.

Ve svém studiu Nietzscheova života jsem dospěl k závěru, že myslitelova tvorba – a tudíž i jeho význam pro současnost – byl zformován na základě několika klíčových aspektů:

- Raná léta v luteránském prostředí, otcova smrt a následná výchova několika ženami
- Úspěšné studium a samostudium, podpořené nejen všestranným talentem, ale rovněž kvalitním výběrem škol a tlakem rodiny
- Celoživotní zdravotní obtíže působící filozofovi dlouhá období soustavných bolestí
- Bouřlivé přátelství s Richardem Wagnerem, člověkem obdobného temperamentu, který Nietzscheovi částečně nahradil otce
- Reflexe na Schopenhauera, v němž po jistou dobu nacházel mladý Nietzsche svůj vzor
- Učencův složitý vztah k ženám
- Vliv sestry Elizabeth na konečnou podobu myšlenek

Dětství a rodinné zázemí

Friedrich Wilhelm Nietzsche se narodil dne 15. října roku 1844 v Röckenu u Lützeniu jako první syn luteránského faráře. Povolání duchovního mělo v rodině dlouhou tradici ze stran obou rodičů, proto se očekávalo, že syn bude pokračovat v otcových slépejkách.

Dva roky po chlapci se rodičům narodila Friedrichova sestra Elisabeth, která měla v životě myslitele hrát klíčovou roli ještě dlouho po jeho smrti. Třetím sourozencem byl mladší bratr, jehož osud však svou tragičností symbolizoval postižení celé rodiny.

V době, kdy Nietzscheovi bylo pět let, utrpěl otec těžké poranění mozku při pádu. Na následky zranění zemřel. Nedlouho po otcově smrti zemřel i Friedrichův a Elisabetin mladší bratr. Hluboké trauma, v němž se rodina nacházela, muselo mít silný dopad také na psychiku malého „Fritze“, jak mu přezdívala matka. Nabízí se silně pravděpodobná hypotéza, že právě v tomto těžkém období rodinného smutku vznikaly první trhliny ve víře budoucího amoralisty. Je snad možné, aby onen vše milující a všemi milovaný Bůh nechal své nejvěrnější tak bezdůvodně trpět? Je Bůh vůbec milující? Je Bůh vůbec? Pokud ano, je bohem jediným? Duši očekávaného kněze začaly brázdit mraky pochybností...

Rok po odchodu otce se rodina odstěhovala do Naumbergu. Nietzsche byl nadále vychováván matkou, dvěma tetami a babičkou. Skutečnost, že v domácnosti nebyl žádný muž, měla pro chlapcův další vývoj rovněž nesmírný význam. V době raného dospívání neměl ve své blízkosti žádný vzor, podle něhož by si mohl osvojit přirozenou normu chování muže k ženě. Jediným blízkým vrstevníkem a společníkem při hrách mu byla sestra. Není divu, že si k ní Friedrich vyvinul hluboký vztah, přetrvávající navzdory mnoha rozporům po celý život.

Dalším následkem otcova skonu bylo, že se matka ještě více upnula k výchově slibného chlapce tak, aby naplnil rodinná očekávání. Friedrich mohl cítit tlak ze všech stran, ve škole byl dokonce přezdíván „Malý pastor“. Pro člověka jeho povahy, toužícího po absolutní svobodě musel být takto předurčený životní scénář krajně frustrující. Otcův stín zřejmě pronásledoval Nietzscheho po celý život, nebo přinejmenším celé mládí. Výsledkem byl logický odpor ke slepé víře, kterou spatřoval kolem sebe, především tedy odpor k víře křesťanské. Zpočátku však šlo o protest zcela latentní, skrytý hluboko v mladíkově duši. Proto až do roku 1864 naplňoval matčina očekávání. Dokonce když onoho roku opouštěl zemskou školu Pfortu, poděkoval svým učitelům se slovy vděčnosti „*Bohu a králi*“...

Student Nietzsche

Friedrich Nietzsche byl od dětství evidentně velmi intelektuálně nadaný a jeho výjimečné výsledky proto nepůsobily nijak překvapivě. Jak jsem předeslal v samém úvodu této práce, věřím, že u Nietzscheho můžeme směle hovořit o skutečné genialitě. Jeho nadání bylo věru mnohostranné a projevilo se do značné hloubky v poezii, hudbě, próze, jazykových schopnostech a vůli ke studiu jako takovému, což obzvlášť není radno podceňovat, neboť bez vůle k systematickému studiu přichází veškerý jiný talent v niveč.

Prvního vzdělání se Nietzschemu dostalo v Naumbergu. Především je zde nutno vyzdvihnout dobrovolné vedlejší vzdělávání, jež od útlého dětství podstupoval spolu se dvěma měšťanskými chlapci. Domnívám se, že tato enormně silná vůle ke studiu byla mimo jiné také výsledkem rodinného prostředí, kde mladík čelil vysokým, scholasticky vedeným nárokům. Již jako deseti až čtrnáctiletý chlapec tvořil první básně, kratší úvahy a dokonce divadelní hry.

V roce 1858 dostal stipendium na luteránskou internátní školu Schulpforta v blízkosti Naumbergu. Brzy vynikl v klasické filologii a antika jako taková se mu v mnoha ohledech stala branou do světa pozdějších zralých úvah.

Nietzschemu mimoto nechyběl ani talent k hudbě. Ovládl volnou improvizaci na klavír a dokonce se (s o poznání menším úspěchem) pokoušel tvořit vlastní hudební díla. Navíc se svými přáteli z řad spolužáků založil literární společnost Germania. Roku 1864 ukončil výuku na Pfortě a nastoupil studium filologie a theologie na bonnské univerzitě. Teologii studoval už výhradně na přání rodiny. O rok později došlo k definitivnímu zlomu, když zcela ukončil studium teologie a od třetího semestru se na škole v Lipsku věnoval plně klasické filologii. Toto rozhodnutí přerostlo v emotivní roztržku mezi ním a matkou Franziskou, která se marně pokoušela navrátit syna zpět na cestu víry. Od tohoto období se s matkou vyhýbali jakýmkoliv teologickým tématům.

Díky hlubokým znalostem ze Schulpforty nyní stačily Nietzschemu pouhé tři roky studia, aby vytvořil formálně i obsahově nesmírně kvalitní pojednání *Prameny Diogena Laertského* (*Die Quellen des Diogenes Laertius*), za něž byl fakultou odměněn.

S jeho studentskými roky v Lipsku se rovněž pojí založení „Filologického spolku“, tedy sdružení mladých a ambiciózních filologů, kteří si zde vyměňovali své dojmy z vlastních prací a debatovali nad různými aspekty jejich povolání. Členy tohoto spolku byli především Nietzscheovi přátelé, které mladý myslitel „obrátil“ k nadšení pro Schopenhauera a Wagnera, jeho velké oblíbence.

V Lipsku si Nietzsche našel nového přítele a ochránce zároveň- byl jím Friedrich Ritschl, významný pedagog a badatel. Ritschl si povšiml Nietzscheova silného filologického talentu a stal se jedním ze strůjců studentova následujícího úspěchu. Ve věku pouhých dvaceti čtyř let byla Friedrichovi Nietzschemu nabídnuta profesura na basilejské univerzitě v oboru klasické filologie. Nietzsche byl univerzitou promován pouze na základě již vytvořených prací a jeho pověsti, aniž by musel skládat zkoušku. Nietzsche profesuru přijal.

Je fascinující, jak rozporuplně se jeví Nietzscheova strmá studijní dráha a již tak brzký hlad po vědě v kontrastu s jeho pozdějšími názory ohledně vzdělání a učenosti.

Byl to vůbec tentýž Nietzsche, který v *dopise svému příteli Erwinu Rhodeovi* prohlašoval, že „*Filologie je umění číst pomalu*“ a že „*Filologové se svými krtčími aktivitami jsou příliš lhostejní ke skutečným a naléhavým problémům života*“?

Ano, tuto a ještě tvrdší kritiku učenosti vyřkl tentýž učenec, jenž se cestou intelektualismu sám vydal. Zmíněné citáty dokonce pochází právě z dob jeho vrcholících studijních úspěchů!

Po hlubším přezkoumání však můžeme dojít k závěru, že tyto názory se nejen nevyvrací, ale naopak harmonicky dotváří obraz o tom, jak komplexní a spletitou osobností byl Friedrich W. Nietzsche.

Neboť kdo jiný má právo kritizovat učenost a předimenzovaný intelektualismus, když ne právě uznávaný intelektuál? Za svých školních let nechal mladý Nietzsche vyniknout svou vůlí a metodičností, aby následně po průniku do světa profesorů konstatoval jejich zkosnatělost a tolik častou samoučelnost studia.

Doba vzdělávání byla jistě klíčovým mezníkem v Nietzscheově životě. Tehdy poprvé se filosof postavil na vlastní nohy po stránce materiální i v oblasti idejí. Schopnosti sebereflexe a názorové flexibility získané za studií si udržel po celý zbytek života. Nietzsche nikdy neustrnul. Již od studentských let ztrácel mnohé názorově spřízněné přátele právě proto, že se nečekaně odvrátil od směru, na něž je on sám před časem přivedl. Díky tomu byl vždy schopen jeho neopakovatelně tvrdé sebekritiky a doslovné „střelby do vlastních řad“.

Zdravotní potíže

Roku 1867 byl mladý filosof odvolán ze studií, aby absolvoval vojenskou službu. Sloužil u dělostřelectva, kde se však záhy zranil při nasedání na koně. Utrpěl vážné zhmoždění hrudníku. Už od dětství prožíval vleklé zdravotní potíže a nyní se jeho stav měl po celý zbytek života jen zhoršovat.

O dvanáct let později byl silnými bolestmi hlavy a očí donucen vzdát se své profesury klasické filologie v Basileji. Dlouhá léta poté prožil bez stálého místa pobytu, putuje mezi lokacemi nejvhodnějšími pro jeho zdraví (například Oberengadin, francouzská a italská Riviéra; prvních sto stran Zarathustry napsal během pouhých deseti dnů v Rapallu). Jeho rozvinutá nemoc byla nejspíše druhým stadiem luetické infekce. Tato choroba nakonec vyústila v progresivní paralýzu, která ho roku 1889 učinila mentální troskou.

Nepředbíhejme však, bolestivá nemoc měla pro myslitele s nejvyšší pravděpodobností i svůj neoddiskutovatelný přínos. Kdyby nebyl častými agonii doháněn k zoufalství, nedokázal by zřejmě proniknout tak hluboko do stinných zákoutí kritického pesimismu. Každý jistě chápe, jak oslepující a chlácholivá je pro lidskou mysl spokojenost, jak ukolébávajícím prostředkem je pohodlí. Nietzsche si tohoto faktu byl velmi dobře vědom, sám si ale mohl být téměř jist, že mu jeho bolest nikdy nedovolí přimhouřit kritický zrak.

Pokaždé, když čteme myslitelovu pozdní tvorbu, jsme svědky výkřiku člověka, kterému nebylo dopřáno v poklidu vydechnout, což ovšem pouze posílilo jeho mocnou vůli odhalit pokryteckou slabost ostatních. Máme-li použít jeho vlastních slov, tedy citujme z knihy *Soumrak model*, část první – Průpovědi a šípy, para 8:

„Z válečné školy života – co mne nezahubí, silí mne.“

Je více než ironií osudu, že filosof označovaný a označující sám sebe jako Antikrist žil život ne nepodobný faustovské smlouvě. Nemoc mu byla múzou přživující jeho vnitřní oheň, ale zároveň ho nakonec připravila o jakoukoliv možnost využít vlastního odkazu, když se v posledním stadiu stal Friedrich Nietzsche jen tělem bez duše.

Kauza Wagner

Skladatel Richard Wagner (1813–1883) figuroval v Nietzscheově životě po velmi dlouhou dobu a jeho vliv je dodnes čitelný nejen na myslitelově soukromí, nýbrž i na filosofické tvorbě. Mladý filolog se začal vážněji zajímat o Wagnera v první polovině sedmdesátých let, zřejmě hnán potřebou nalézt „spojence“ pro své přetěžké plány s civilizací.

Nietzsche sám byl od dětství talentovaným klavíristou a amatérským skladatelem, čehož v počátečních letech hojně využíval pro svůj tvořící se ideologický program ohledně příštího směřování společnosti. Znechucení stávající kulturou (především v rodném Německu) jej nutilo nalézt alternativu. Proto na svá bedra již v raném mládí přijal gargantuovský úkol – předsevzetí poskytnout budoucímu lidstvu novou kulturu, „kulturu budoucnosti“, kulturu podle Nietzscheho. A jelikož údělem vizionářů je nespokojit se s málem, byl Nietzsche rozhodnut vytvořit vzor pro novou kulturu v co nejširším spektru, včetně hudby. Jeho rané skladební pokusy bohužel nebyly úspěšné, tudíž s ustupujícím dětstvím muselo přijít vystřízlivění. Ani velikán Nietzscheova formátu nebyl schopen zformovat kompletní náhražku stávající kultury. Od svých přemrštěných vizí dočasně ustoupil. Dokud ovšem nepoznal Wagnera...

Nietzsche poprvé navštívil Wagnera roku 1869 v Tribschenu, kde skladatel přebýval se ženou. Wagner si mladého profesora filologie rychle získal. Jak již bylo Nietzscheovým zvykem, k novému příteli přilnul silně a bezmezně. Shodou okolností se Wagner narodil ve stejném roce jako Friedrichův předčasně zesnulý otec, proto v něm emotivní myslitel podvědomě shledával jistou náhražku kýžené otcovské podpory. Důvodů pro pevné sblížení bylo samozřejmě mnohem více; podle jistých zdrojů našel Nietzsche hluboké zalíbení také ve Wagnerově mladé a talentované manželce Cosimě, dceři slavného skladatele Liszta. Jakékoliv věrohodné důkazy o intimním vztahu oněch dvou však chybí. Nejhlavnějším motivem přátelství byl ovšem vzájemný obdiv k dílům. Wagner se vyjadřoval velmi pochvalně o Nietzscheově *Zrození tragédie z ducha hudby*, sám filosof pak ve skladateli spatřoval onoho „spasitele německé hudby“, jímž se v dětství a raném mládí toužil stát sám.

Nyní se dostáváme k bodu, kdy Wagner začíná přímo ovlivňovat Nietzscheovu tvorbu. Na podporu Wagnerovy snahy o vytvoření národního divadla umění v Bayreuthu sepsal filosof esej *Richard Wagner v Bayreuthu*. Jejím obsahem je převážně oslavování „wagnerianismu“ jakožto cesty ke znovunastolení zářné kultury na rovni antiky, pochopitelně na půdě Německa. V kontextu s řadou předchozích i pozdějších děl je tehdejší optimismus ve prospěch rodné vlasti téměř paradoxní.

Nietzsche věřil, že Wagner jakožto zapřísáhlý revolucionář – politikou počínaje a sexuálním životem konče – může vnést do umění ony „dionýské emoce v hávu apollónské vznešenosti“, které sám definoval ve *Zrození tragédie*. Naneštěstí se mýlil. Nebyl to „otec“ Wagner, kdo měl nakonec zasít nepokoj a převrat do kulturních témat, nýbrž Nietzsche sám.

V srpnu 1876 se Bayreuthské divadlo stalo místem premiéry Wagnerova stěžejního díla, Prstenu Nibelungů. Při jeho zhlédnutí zažil Nietzsche šok. Jeho přítel se zde znenadání odhalil jako skrytý moralista, konvenční proněmecký vlastenec, člověk čerpající z křesťanských principů, a tudíž nehodný všech poct, které mu filosof ve dvou výše zmíněných dílech složil. Jelikož Friedrich Nietzsche zakládá všechna pevná přátelství na názorové spřízněnosti, byl jeho soulad s Wagnerem v troskách. Následujícího roku se propast mezi oběma velikány ještě prohloubila, když světlo světa spatřil Wagnerův Parsifal. Skladatel v něm nepokrytě použil náboženskou symboliku a jako prostředek ke spáse světa zde představil Kristovu krev. Každému je jistě jasné, jakou reakci toto dílo muselo vyvolat v očích Friedricha „Antikrista“ Nietzscheho...

Přátelství se z této krize už nikdy nevymanilo. V následujících pracích Nietzsche Wagnera často kritizuje, osočuje jej za jeho „pobožnůstkářství“ a všeobecně ho zahrnuje jako dekadenta. Přesto však není možno tvrdit, že by jejich další vztah byl negativní na všech úrovních. Skladatel si k Nietzschemu vnitřně uchoval onu otcovskou náklonnost a je více než pravděpodobné, že obdobné cítění opačným směrem přetrvalo i v nitru filosofově.

Ať už byl výsledek přátelství jakýkoliv, v obou zanechalo silnou stopu; především pak v srdci mladšího Nietzscheho. Wagnerův případ může být brán jako nejtypičtější příklad konce mnoha Nietzscheových přátelství: filosof nebyl schopen uznávat kohokoliv, kdo nesplňoval jeho přísné nároky. Mimoto on sám se po celý svůj krátký život intenzivně vyvíjel a chyby přátel nezřídka spatřoval tam, kde předtím viděl jejich ctnosti.

Vzhledem k celkové povaze Nietzscheova smýšlení si dovoluji vyslovit hypotézu, že Nietzsche nikdy vnitřně nepřestal cítit k Wagnerovi přátelství a obdiv, že navzdory Wagnerově (z Nietzscheova pohledu) mylné víře v křesťanské hodnoty a jeho neschopnosti sebekritiky zůstal skladatel pro myslitele navždy blízkou duší. Co mne k tomu vede?

Nietzsche nám na mnoha místech dává náповědu, jak vlastně nahlížel na své blízké. Nejlépe je jeho názor v tomto směru srozumitelný z úst filosofova „vysněného alter-ega“, Zarathustry, v prvním dílu knihy *Tak pravil Zarathustra*. (Poznámka autora: Jsem si plně vědom Heideggerova varování před zjednodušením Zarathustry na pouhý Nietzscheův

pseudonym a ochranný štít. Přesto se domnívám, že, obecně vzato, můžeme Zarathustru považovat za jeho vlastní já takové, jak si jej do značné míry přál v budoucnu.) Řada promluv zde přímo či jako vedlejší posláni vyjadřuje myšlenky, že pravý člověk, tedy člověk hodný budoucnosti, by měl umět milovat své nepřátele a „nenávidět“, či přinejmenším „dočasně popřít“ sobě milé. Zdůvodnění je mnoho: tyto kroky nás vedou k posílení vůle a k tolik vyzdvihované schopnosti nosit masku před okolím. V neposlední řadě opět zmiňme výmluvný citát „*Co mne nezahubí, silí mne*“, neboť právě odepření si přátelství je nepochybně silnou zkouškou osobnosti. Zarathustra se na konci prvního dílu rozchází se svými přáteli a učedníky, aby se s nimi v budoucnu opět několikrát shledal. Je snad možné, aby měl Nietzsche v plánu se někdy v budoucnu znovu pokusit o sblížení s Wagnerem? Odpověď nám zůstane navždy skryta v závoji myslitelova konečného šílenství...

Počáteční vzor Schopenhauer

Za svého studijního pobytu v Lipsku objevil Nietzsche v jednom antikvariátě knihu ***Svět jako vůle a představa*** německého idealistického filosofa Arthura Schopenhauera (1788 – 1860). Od počátku byl zvědavý filolog fascinován jeho racionálně střízlivým ateismem. Ateismem, který Nietzsche tolik postrádal ve svém rodinném prostředí. Ateismem, jenž mu byl vždy blízký a působil na Nietzscheho jako nejlogičtější výklad života a světa. Schopenhauerovo dílo sálalo popřením života, pesimismem a rezignací, v čemž mladý Nietzsche spatřoval odraz vlastních myšlenek. Doufal, že v Schopenhauerovi konečně nalézá svůj vytoužený vzor žijícího otce, který chápe jeho smýšlení, poněvadž smýšlí obdobně.

Schopenhauer, stejně jako před ním Kant (1724 – 1804), rozlišoval mezi světem v jeho skutečné podobě („noumenon“) a světem, jak se jeví („fenomén“). Pojítkem je v tomto případě společný princip, jímž pro Schopenhauera byla vůle k životu – vůle vedoucí veškerý život ke snaze o sebezachování a neustálé přetrvání. Nietzsche obdivoval mimo jiné Schopenhauerův náhled na sekundární význam intelektu, který odmítal konvenční ryze optimistický pohled na vývoj.

Nakonec to však byl právě pesimismus a Schopenhauerova vůle jakožto „věc o sobě“, v níž lze uchopit celou skutečnost v jednom systému, co Nietzscheho vrhlo na vlastní dráhu pryč od Schopenhauera. Nietzsche tento bytostný pesimismus odmítl, a ačkoliv si z něj uchoval jemu již dříve blízký criticismus a ateismus, byl nadále rozhodnut hlásat filosofii potvrzení a obhájení života a fyzická o sobě. (Tento optimismus u Nietzscheho nejnáze nalezneme v *Zarathustrovi* a ***Radostné vědě***.)

Jak jsem již naznačil výše, v některých směrech se Nietzsche držel Schopenhauera i nadále až do konce vědomí. Krom ateismu a kritičnosti si Nietzsche udržel i samu myšlenku vůle, pouze poukázal na Schopenhauerovu mýlku v hierarchii priorit. Ještě výš než vůle k životu se podle Nietzscheho staví *Vůle k moci*, termín, jenž ho bude provázet až do smrti a jehož vysvětlením se hodlám zabývat v další části.

Friedrich Nietzsche a ženy

Je jen málo slavných myslitelů v historii, jejichž osobní život vyvolává dodnes tak rozporuplnou pozornost, jako tomu je v případě Friedricha Nietzscheho. Existuje řada „zaručených“ teorií o tom, jaká byla ve skutečnosti Nietzscheova orientace.

Byl Nietzsche homosexuál? Navštěvoval někdy nevěstince? Jak intenzivní byl jeho vztah k sestře? Opravdu nenáviděl ženy? Žil v celibátu? Zahořel někdy skutečnou láskou?

Předně si ovšem položíme otázku mnohem relevantnější: Do jaké míry se filosofovy emoce odrazily v jeho tvorbě?

Jak již bylo řečeno v první kapitole této části, Nietzsche byl od raného dětství vychováván v krajně netypickém prostředí, jež jistě muselo chlapcův vývoj razantně poznamenat. Po otcově skonu žil v domácnosti obklopen pěti ženami – matkou, babičkou, dvěma tetami a sestrou Elisabeth. Jak se asi musel cítit hoch Nietzscheova charakteru, když ho čtyři stárnoucí ženy vedly k bezmezné pokoře a dodržování křesťanských ctností?

Z období studentského osamostatnění lze doložit, že alespoň jednou navštívil nevěstinec. Tam se nejspíš nakazil syfilitidou. Vzhledem ke statistické nepravděpodobnosti takové nákazy při první návštěvě si zde troufám vznést domněnku, že byl hostem v pochybných podnikcích několikrát.

Spojíme-li si původní fakt do souvislosti s faktem dalším, totiž že Nietzsche byl vynikající, všestranný student, talentovaný v mnoha oblastech a od prepubertálního období silně čínorodý, nabízí se další, dle mého soudu smysluplná hypotéza. Takto intelektuálně aktivní mladík jistě neměl příliš volného času k navazování intimních vztahů. Návštěva nevěstince se zdá být jasným důkazem, že hlubších vztahů se ženami neměl mnoho, pokud vůbec nějaké, proto byl nucen své rané zkušenosti získávat v prostředí tak iritujícím.

Co se týče Nietzscheho pozdějších let, víme jistě o dvou milostných vzplanutích. Roku 1876 požádal o ruku mladou Holanďanku Mathilde Trampedachovou. Jeho návrh se ovšem setkal s odmítnutím. Po tomto neúspěchu je známa již jen jediná žena, k níž filosof pocítil opravdovou lásku. V dubnu 1882 byl v Římě prostřednictvím dvou přátel, židovského psychologa Paula Réeho a M. von Meysenbuga, seznámen s Ruskou Lou Andreas-Salomé. Mladá intelektuálka německo-baltského původu, která se později prosadila jako spisovatelka a psychoanalytička (mimo jiné také intimní společnice S.Freuda), učinila na Nietzscheho značný dojem. Pouhé dva dny po seznámení ji rovněž požádal o ruku, avšak opět neúspěšně.

Lou Salomé byla na tehdejší dobu nesmírně samostatná žena. Nietzscheův návrh „manželství na zkoušku“ ji nijak nepobouřil a oba se spolu ještě dlouhý čas setkávali jako přátelé. Je zřejmé, že filosof v ní neviděl pouze ženu, nýbrž také dlouho vytouženou učednici a pokračovatelku jeho moudrosti. V létě 1883 spolu oba strávili tři týdny ve vesničce v Duryňském lese. Přes počáteční neshody, vyprovokované především Elisabeth Nietzscheovou, se vzájemný vztah Friedricha a Lou vyvíjel velmi pozitivně. Tyto dny patřily k nejplnějším v myslitelově životě. Jeho zdravotní stav byl tou dobou nadprůměrný, Nietzsche před nedávnem dokončil své doposud nejpozitivnější dílo *Radostná věda*. Lou byla schopná a ochotná s ním básnit a filosofovat na úrovni, kterou od své kýžené žáčky učenec očekával. Mohl s ní otevřeně diskutovat o veškerých otázkách a problémech brázdících jeho duši.

Nietzscheovy naděje bohužel nakonec skončily naprostým neúspěchem. Lou Salomé se hodlala vydat svou vlastní cestou. Neshody měly i další kořeny- jednak po Lou Salomé toužil i Nietzscheův přítel Paul Réé, zadruhé pak vztah utrpěl vinou intrik ze strany Nietzscheovy sestry.

Nietzsche byl zlomen. Jeho zdraví se po tomto incidentu rapidně zhoršilo, zaobíral se myšlenkami na souboj či sebevraždu. Výsledkem tohoto duševního pnutí bylo sepsání *Zarathustry*, v němž můžeme jasně rozpoznat alegorii poustevníka trpícího trýzní osamění.

Za pomoci výše jmenovaných skutečností můžeme vyvodit následující resumé: Friedrich W. Nietzsche byl téměř jistě heterosexuál, jehož vztah k opačnému pohlaví byl v první řadě ovlivněn nezvyklou výchovou s absencí mužského vzoru v rodině. To v následné kombinaci s Nietzscheovou introvertní povahou vedlo k obtížnému navazování hlubších známostí. Jeho skrytá vášeň a tolik často neopětované city měly silný dopad na jeho tvorbu.

Domnívám se však, že Friedrich Nietzsche nebyl zdaleka jen zoufalou loutkou zmítanou ve vírech nevyslyšených emocí. Je více než pravděpodobné, že ve vztahu mezi filosofovou tvorbou a osobním životem bylo ovlivnění oboustranné a přinejmenším vyrovnané. Velký myslitel evidentně s tvrdostí sobě vlastní promítal teoretické ideály i do osobního života, čímž vědomě podstupoval riziko neúspěchu. Své potenciální partnerky podroboval přísné vnitřní kritice, neboť se nespokojil jen s vizí fyzického sblížení. Obzvláště v pozdní dospělosti vyžadoval mít ve svém okolí pouze schopné učedníky a duševně spřízněné následovníky. Pokud takové bližní nenašel, radši volil dobrovolnou samotou, než aby dlel v přítomnosti těch, které shledával intelektuálně a názorově nevyspělými. Tato náročnost měla navíc i svou druhou stránku. Myslitel nehodlal v intimních vztazích skrývat cokoli ze svého nitra, to proto, že právě ony hluboké vhledy a názory byly nedílnou součástí celého jeho života. Nietzsche odmítal v soukromí nosit masku, tudíž každá, která ho měla milovat, byla nucena přijmout jej takového, jaký skutečně byl, a se vším, čemu věřil. Důkazem tomu, jak věrně se v soukromí řídil svými názory, budiž tento výňatek z díla *Mimo dobro a zlo*, hlava pátá, para 194:

*„Odlíšnost lidí se neprojevuje jen v odlišnosti jejich hodnotových desek, tedy v tom, že považují za žádoucí různé statky a nejsou zajedno ani v tom, co hodnotit výše a co níže, tedy v hierarchii společně uznávaných statků: ještě více se ukazuje v tom, co jim platí jako skutečné vlastnění nějakého statku. Pokud jde například o ženu, stačí skromnějšímu, už když disponuje tělem a pohlavním požitkem, jako dostatečný a uspokojivý znak vlastnění; jiný, s podezřívavější a náročnější touhou po majetnictví, rozpoznává „otazník“, pouhou zdánlivost takového vlastnění, a chce rafinovanější zkoušky, především chce vědět nejen to, zda se mu žena dává, nýbrž zda pro něho rovněž nechává, co má nebo co by ráda měla – teprve **takto** mu připadá, že ji „má v moci“. Třetí však ani tady ještě není u konce své nedůvěry a svého chtění mít, a ptá se, zda žena, jestliže vše nechává pro něho, nečiní tak snad jen pro nějaký jeho fantom: chce být nejprve důkladně, ba propastně dobře poznán, aby vůbec mohl být milován, odvažuje se být uhodnut. Teprve tehdy cítí, že má milovanou plně ve svém vlastnictví, když už ona o něm nemá klamné představy, když ho miluje pro jeho ďábelství a skrytou nenasytost právě tolik jako pro jeho dobrotu, důkladnost a duchovnost. (...)“*

Otazníky kolem Elisabeth Försterové-Nietzschové

Nietzschova sestra hrála v jeho životě bezesporu klíčovou roli, domnívám se však, že sestřina úloha za myslitelova života je v mnoha ohledech přeceňována a zveličována.

O to větší význam je jí ovšem nutno připsat v době po géniově smrti.

Když 25. srpna Friedrich W. Nietzsche ve Výmaru zemřel, stala se Elisabeth Försterová-Nietzschová jedinou dědičkou jeho prací. O svého bratra předtím pečovala pět let, od chvíle, kdy se vrátila z Paraguaye.

Elisabeth byla náruživou německou vlastenkou. To se stalo jedním z hlavních důvodů, proč se s bratrem za jeho vědomé existence názorově rozcházela. Dokud měl Nietzsche svou tvorbu ve vlastních rukou, nijak se netajil svým „protiněmeckým“ zaujetím. Německou kulturu mnohokrát prohlásil za „stádní“ a „úpadkovou“, dokonce se v *dopisech* jasně vyjadřoval ve prospěch Židů:

„Židé jsou nepochybně nejsilnější, nejhouževnatější a nejčistší rasa soudobé Evropy.“

Roku 1882 došlo mezi nimi k prudké roztržce, jejíž následky se nikdy plně nezhojily. Naopak, neshody mezi sourozenci se ještě vystupňovaly poté, co se Elisabeth Nietzscheová provdala za antisemitského agitátora Bernharda Förstera. 1886 se pár odstěhoval do Paraguaye, kde založili kolonii s příznačným názvem „Nueva Germania“. Projekt byl ale veden zcela neprofesionálně, proto zanedlouho finančně zkolaboval. Bernhard Förster reagoval sebevraždou. 1895, šest let po manželově smrti, se Elisabeth vrátila do Německa, aby se chopila péče o tehdy již zcela nesamostatného bratra.

Jelikož byl Friedrich jednou provždy bezbranný vůči jakékoliv manipulaci, měla sestra otevřenou cestu ke konečnému splnění svých snů o začlenění bratrovy filosofie do vznikající německé imperiální politiky. Odmítla návrh Nietzscheova přítele Petera Gasta (Gast německy znamená společník či host, toto jméno přijal mladý hudebník v roce 1875 na Nietzscheův popud. Vlastním jménem se zval Heinrich Kösehtze), který chtěl vydat řadu zatím nepublikovaných Nietzscheových rukopisů. Sama poté dohlížela na vydávání jeho archivů.

Elisabeth vždy toužila stát se onou učednicí a následovnicí, po níž bratr tolik toužil. On však chápal, že sestra na takový úkol není dostatečně intelektuálně vybavena, a proto ji odmítal. V průběhu dvacátého století bylo již řečeno mnoho ohledně Nietzscheova intimního vztahu se sestrou, jisté je ale jedno: byla to spíše ona, kdo vždy k bratrovi vzhlížel a toužil po jeho náklonnosti. V předchozí kapitole jsem vylíčil, jak její intriky silnou měrou poškodily Friedrichův vztah s Lou Salomé, proto se domnívám, že tato událost slouží jako dostatečný důkaz Elisabetiny připoutanosti a dosti možná až chorobné žárlivosti na kohokoliv, kdo by se s bratrem příliš sblížil.

Je to právě Nietzscheova sestra, kdo nese plnou zodpovědnost za naprosté zjednodušení a zkreslení jeho myšlenek, které pak navzdory filosofovi kosmopolitnímu naturelu zdánlivě posloužily jako páteř nacistické ideologie. Napsal jsem „zdánlivě“, neboť posun významu od Nietzscheova nadčlověka k nadčlověku Hitlerovu je tak diametrální, že můžeme zpochybňovat samotnou míru inspirace. Přesto Elisabeth Försterová-Nietzscheová těsně před smrtí roku 1935 poděkovala Vůdci za „čest, kterou bratrovi laskavě prokázal“ ...

Shrnutí

Celoživotní tvorba Friedricha W. Nietzscheho je po všech stránkách silně prolnta s autorovým soukromím, dle mého soudu víc, než je tomu u řady soudobých autorů.

Došel jsem však k závěru, že prolnutí je oboustranné a – s výjimkou raného dětství – Nietzsche mnohdy přizpůsoboval osobní život svým zásadám a ne naopak; aniž by tyto zásady vznikly podle dřívějších životních vtisků. Na základě svědectví jeho blízkých víme, že Nietzsche měl přirozeně vlídnou a přátelskou povahu. Na první pohled tento fakt nijak nekoresponduje s temně pesimistickým či ohnivě kritickým obsahem mnohých jeho statí. Právě to je ale pro Nietzscheho symbolické: dokázal si na základě introspekce určit samotné charakterové rysy, vyhovující nejlépe jeho tvůrčím touhám, a do těchto charakterových rysů se poté stylizoval tak sugestivně, že se staly součástí jeho já.

Původně vlídná povaha neodpovídala Nietzscheho požadavkům na sebe sama; chtěl se stát kritikem společnosti a špatným svědomím všeho pokrytectví – proto si „naočkoval“ nové ideály, sice neodpovídající jeho povaze, zato vyhovující jeho touze. Čtouce veškerou Nietzscheovu tvorbu jsme tudíž svědky zápasu těchto dvou povah: přirozeného optimismu, onoho Zarathustry volajícího po věčném světle, a proti němu stojícího (přesto však symbioticky spolupracujícího!) Antikrista s pevně přirostlou maskou neutuchajícího pesimismu.

Tato směs povah, toto věčné bilancování nad vlastnoručně vykopanou propastí umožnilo velkému mysliteli, aby vybičoval svou vůli k doslovnému „prokletí věčného vývoje“. Jak již bylo řečeno výše, Nietzsche krom kritiky nikdy neustal ani v sebekritice a sebezdokonalování. Kvůli názorovým neshodám dobrovolně opouštěl (často ve zlém, alespoň z vnějšího pohledu) své dobré přátele, kteří zastávali jeho vlastní „zastaralé“ myšlenky.

Je téměř jisté, že kdyby Nietzsche chtěl, mohl uspět na mnohem pohodlnější a klidnější životní dráze jako konvenční profesor filologie, obklopen rodinou, přáteli a ve společnosti trvalé partnerky. Ačkoliv tuto možnost měl, zvolil sobě cestu osamění a odříkání, neboť jako svůj úkol a zároveň největší touhu cítil uspět na poli velkých myšlenek. Filosofie mu byla vším, byla jeho trvalou láskou, kterou o to víc sám často kritizoval. Nedokázal žít s ostatními, aniž by hodnotil jejich ideály. Proto věřím, že ani dnes nelze hovořit o Nietzscheově životě bez přihlídnutí k jeho filosofii.

Jeho životem *byla* filosofie.

Část druhá – Nietzscheův přínos v pohledu na stěžejní hodnoty společnosti

Každé historické období v dějinách s sebou přináší řadu paradoxů v otázce tehdejších společenských norem, které – při pohledu z nezažaté budoucnosti – působí poněkud komicky či pokrytecky. Příklad najdeme téměř ve všech etapách minulosti. Nepůsobí snad (v pohledu dnešních obecných norem!) poněkud rozporuplně známý fakt z dob renesančních, že církev svatá dodržovala křesťanské hodnoty ze všech nejméně? (Známé úsloví – původně z pera Machiavelliho – praví: „Čím blíže jsi Římu, tím méně potkáš křesťanů.“) Podobných známek protikladnosti najdeme v celé historii mnoho, proto se nezažatému člověku jistě vkrádá na mysl otázka:

Je snad dnešní severoatlantická kultura výjimkou?

Osobně jsem přesvědčen, že nikoliv. Současná společnost obecně vyznává demokratické hodnoty, vycházející především z původních hodnot křesťanských. Veškeré změny jsou – nebo alespoň mají být – činěny s cílem prospěchu většiny, se solidárním přihlídnutím k menšině. Všeobecná rovnost přináší mnoho jistot, mimo jiné svobodu slova a z ní plynoucí názorovou pluralitu. Právě v ní shledávám jeden z paradoxů.

Demokratická svoboda slova zaručuje každému právo vyjadřovat se ke stávající i minulé politické situaci bez obav z perzekuce. Tato klauzule byla pravděpodobně v minulosti začleněna mezi základní lidská práva proto, aby měl každý možnost sdělit ostatním svou obavu ze ztráty svobody a vyjádřit nesouhlas vůči jakémukoliv omezení demokratičnosti. Nyní se dostáváme k samotnému jádru paradoxu: co když ovšem kdosi hodlá vyjádřit svůj nesouhlas s demokracií?

V tomto bodě jsme svědky konfliktu přirozené logiky jakéhokoliv režimu s vlastními principy demokracie jako takové. Žádný doposud aplikovaný politický systém nevytvářel ochotně podmínky pro ohrožení sebe sama, obvyklé snahy vedly k pravému opaku.

Tento spor je jedním ze specifíků demokracie. Ta jako jediná spoléhá na předpoklad, že vytvořením co nejlepších životních standardů pro co nejširší společenskou vrstvu nenásilně odstraní touhu po změně režimu. Zde ovšem vyvstává další paradox, totiž ohledně výše zmíněné názorové plurality: Demokratická „ideologie bez ideologie“, hlásající názorovou pluralitu, vede ke snaze pomocí populismu všeprospekšnosti „obrátit“ co nejširší vrstvu právě k víře v názorovou pluralitu. Ale v situaci, kdy drtivá většina uznává názorovou pluralitu už tato názorová pluralita není potřeba, jelikož ve své podstatě všichni věří v tentýž názor!

Živnou půdu k takovému úvahám připravil pro současnost právě Friedrich Nietzsche. Jen málokterý myslitel v nedávné historii dokázal proniknout tak hluboko do zákoutí pokryteckosti evropské kultury, středověkým křesťanstvím počínaje a nastupující demokracií 19. století konče. Nietzsche je osobností, která by v současném světě napjala prašticí řetězy norem až k roztržení, neboť jeho filosofie vyplňuje každou skulinku, kterou demokratická společnost ponechává pro kritiku sebe samé.

Pro úvodní oživení Nietzscheova pohledu na demokracii a s ní spjaté hodnoty uvádím tento nad jiné výstižný výňatek z knihy *Mimo dobro a zlo* (dle mého soudu Nietzscheovo obsahově nejzdařilejší a nejkomplexnější dílo vůbec), hlava pátá, para 203:

*„My, kteří jsme jiné víry – my, kteří demokratické hnutí považujeme nejen za upadlou formu politické organizace, nýbrž i za upadlou, totiž umenšující formu člověka, za zprůměrnění a snížení jeho hodnoty: kam se musíme zaměřit **my** se svými nadějemi? – K novým filosofům, jiné volby není; k duchům sdostatek silným a původním, aby podnítili protikladná hodnocení a přehodnotili, obrátili „věčné hodnoty“; k lidem vyslaným napřed,*

*k lidem budoucnosti, kteří v přítomnosti zavážou uzel nutnosti, jenž nasměruje vůli několika tisíciletí do **nových** drah. Učit člověka jeho vlastní budoucnosti jako **vůli** člověka, jako budoucnosti závislé na vůli člověka, a připravovat velké odvážné činy a globální pokusy výchovy a pěstění, aby se tak učinil konec onomu otrěsnému panství nesmyslu a náhody, které se dosud nazývalo „historií“ – nesmysl „nejvyššího počtu“ je jen jeho poslední formou – : k tomu bude někdy v budoucnu zapotřebí nového druhu filosofů a poroučejících, vedle jejichž obrazu se budou všichni skrytí, strašliví i přízniví duchové, kteří kdy na zemi byli, vyjmát bledě a zakrsle. Obraz takových vůdců je tím, co tane před **naším** zrakem: - smím to vyslovit nahlas, vy svobodní duchové? Okolnosti, jež by musely být pro jejich vznik zčásti vytvořeny, zčásti využity; pravděpodobné cesty a zkoušky, na nichž by duše vyrostla do té výše a moci, že by k takovým úkolům cítila – nutkání; přehodnocení hodnot, pod jejichž novým tlakem a kladivem by se zocelilo svědomí, srdce proměnilo v kov, aby uneslo tíhu takové zodpovědnosti; na druhé straně nutnost takových vůdců, hrozná nebezpečí, že by mohli nepřijít nebo se nevydařit a zvrhnout – to jsou **naše** vlastní starosti a temnoty, víte to, vy svobodní duchové? To jsou těžké, vzdálené myšlenky a bouře, jež táhnou nebem **našeho** života. Je málo tak citelných bolestí jako jednou spatřit, uhodnout, procítit, jak mimořádný člověk sešel ze své dráhy a zvrhl se: kdo však má vzácné oko pro celkové nebezpečí, že sám „člověk“ se **zvrhne**, kdo, jako my, poznal tu nesmírnou nahodilost, která dosud hrála svou hru s budoucností člověka – hru, v níž nepůsobila žádná ruka, a dokonce ani ne „prst boží“! –, kdo uhodne fatálnost, jež leží skryta v blbě bezelstnosti a důvěřivosti „moderních idejí“, a ještě více v celé křesťansko-evropské morálce: ten trpí úzkostí, s níž se žádná jiná nedá srovnat, – vždyť jedním pohledem přehlédne, co vše by se ještě dalo, za příznivého nahromadění a vystupňování sil a úkolů, z **člověka vypěstovat**, ví vším vědomím svého svědomí, jak nevyčerpán je ještě člověk pro největší možnosti a jak často už stál typus člověk před tajemnými rozhodnutími a novými cestami: – ví ještě lépe, ze své nejbolestnější vzpomínky, o jak ubohé věci se doposud obvykle slibný růst něčeho vzácného rozbil, zarazil poklesl do ubohosti. **Celkový úpadek člověka**, až k tomu, co se dnes socialistickým nemehlům a mělkým hlavám jeví jako jejich „člověk budoucnosti“ – jako jejich ideál! – toto upadnutí a zmenšení člověka na dokonalé stádní zvíře (nebo, jak říkají oni, na člověka „svobodné společnosti“), toto zezvířectění člověka v trpasličího tvora rovných práv a nároků je **možné**, o tom není pochyb! Kdo tuto možnost jednou domyslel dokonce, zná o ošklivosti víc než ostatní lidé – a možná i o nový **úkol!**...“*

...tolik sám Nietzsche k otázce směřování lidstva jako celku a úlohy demokratických hodnot v tomto procesu. Jak vidno, velký myslitel se k současným obecně uznávaným normám stavěl krajně odmítavě. Mimo jiné je namístě si povšimnout, že již třicet let před samotným zrodem fašismu v Itálii si byl Nietzsche vědom hrozby onoho „zvrhnutí velkých věcí do ubohosti“ (viz. pasáž (...) *na druhé straně nutnost takových vůdců, hrozná nebezpečí, že by mohli nepřijít nebo se nevydařit a zvrhnout – to jsou **naše** vlastní starosti(...)*).

Proto hodlám v následujících kapitolách této části nastínit nedostatky křesťansko-demokratických hodnot z pohledu nietzschovské filosofie. Řada čtenářů s obsahem těchto pasáží dozajista nebude souhlasit, věřím však, že i v tom tkví Nietzscheho význam – ve schopnosti rozbouřit usdlé vody názorů a probudit doposud spící myšlenky. Vždyť právě rozdílnosti a rozpory mezi lidmi jsou jedním z pohonů společenského vývoje. Slovy Nietzscheho samotného, z díla **Lidské, příliš lidské**: „Odlišné povahy jsou nanejvýš důležité vždy, když se má dosáhnout pokroku.“

Společenská morálka

Otázkou morálky se alespoň okrajově zaobírala drtivá většina filosofů, současných i minulých. Nikoliv Friedrich Nietzsche. Mnoho čtenářů se jistě na první pohled právem pozastaví nad tímto mým tvrzením, avšak na jeho platnosti trvám.

Friedrich Nietzsche se ve svých úvahách nevěnoval *morálce*, nýbrž *morálkám*!

Nyní již každý jistě chápe, jak silně ovlivní kontext výpovědi záměna těchto dvou slov. Co se týče morálky, hodlám vyslovit silně kontroverzní tvrzení: Vycházíme-li z principů jednoduché logiky, mnozí filosofové minulosti popírali základní filosofické pravidlo, totiž otevřenost neprobádaným tématům. Konkrétně všichni ti myslitelé, kteří se striktně drželi některého morálního imperativu (nenarážím tím pouze na Kanta, ačkoliv právě on do této kategorie zcela evidentně patří). Nietzsche byl jedním z mála, ne-li prvním myslitelem moderní doby vůbec, který otevřeně a zcela srozumitelně definoval existenci tisíců morálek, jež následně rozdělil do dvou základních proudů odlišujících se už nikoliv polaritou, nýbrž kvalitou. Žádné dobro či zlo (jak vlastně praví sám název díla z roku 1883), nadále už jen *vznešenost* proti *nízkosti*, tedy *morálka panská* v konfrontaci s *morálkou otrockou*.

Při hodnocení morálnosti podle Nietzscheových měřítek nezáleží na činech samotných, nýbrž na vznešenosti charakteru jejich původce. Jinak řečeno, vznešený člověk neztrácí svou „panskou morálnost“, pokud na základě vážných důvodů vykoná čin hodnocený současnými kritérii jako nemorální. Nietzsche jako příklad uvádí hodnoty aristokratického řádu. Pochopitelně, že vznešeným se člověk nerodí jen kvůli rodokmenu, důležitý je vzorec chování, schopnosti a charakter (pozor, kvalita charakteru v Nietzscheově pohledu není odvislá od stejných měřítek jako při obvyklém hodnocení!) (viz. dílo *Duševní aristokratismus*, první část).

„*Vznešený typ člověka považuje sám sebe za toho, kdo určuje hodnoty.*“ – tak pravil jednou sám myslitel.

Soudobá společnost by z tohoto hodnocení nevyšla příliš valně. Ačkoliv si to mnozí neuvědomují, současnost je etapou otrocké morálky, neboli *morálky stádního zvířete*.

Už sama demokracie, ačkoliv to možná nezní příliš populárně, je na těchto principech založena. Konání v zájmu většiny (jak by řekl Nietzsche – *v zájmu stáda* – což si ovšem já říci netroufám) je základním pilířem demokratické společnosti. Dále pak současné chápání samotného slova „morálka“ nepotřebuje žádné adjektivum, což je rovněž příznakem jednostranného smýšlení bez možnosti jiných alternativ. Pojem „morální“ je spjatý pouze s jedinou „sadou“ vlastností, které, jakkoliv paradoxně to zní, vycházejí z toho nejhlubšího egoismu, stejně jako jakákoliv jiná morálka. Vše vysvětlím podrobněji.

Pod pojmem morální je za stávajícího řádu hodnot rozuměno: spravedlivý, ohleduplný, empatický, solidární. Položme si nyní otázku, na níž by měl být každý schopen upřímně odpovědět alespoň sám sobě: Proč tyto vlastnosti tolik oceňujeme na druhých? Je to snad proto, že si skutečně vážíme jejich *moudrosti*? Nikoliv; tyto vlastnosti jsou v našem vlastním okolí tolik ceněny proto, že jejich nositel sám sebe oslabuje v zájmu ostatních, tedy i v zájmu našem, bez ohledu na fakt, zda jsme toho hodni! Takové plýtvání vlastní energií a zdroji musí být jistě blahoslaveno ze strany slabých, avšak čím jiným jsou tito slabí, když ne oněmi Nietzscheovými „otroky“? Tudíž jak jinak lze nazvat současnou morální normu, když právě těmto slabým vychází vstříc? Tím zároveň tato morálka, jak rozvedu ještě v dalších kapitolách, pracuje kontraproduktivně vůči přírodní i lidské evoluci.

Promítněme si celou situaci do konkrétního příkladu, všem dobře známého – školní prostředí: Na gymnáziu se vyskytne benevolentní učitel, z jehož strany nehrozí žádné postihy vůči studentům podvádějícím při zkouškách, protože kantor věří, že není nutné klást na žáky vysoké nároky v předmětu, který jim nebude dále k užitku. Příchodem takového kantora jsou logicky všichni průměrní a podprůměrní studenti nadšeni.

Ovšem schopní studenti, kteří díky své pílì a inteligenci podvádět nepotřebují (popřípadě umí podvádět nepozorováni za všech situací), mají zřejmé právo být tímto tolerovaným parazitizmem rozhořčeni.

Škola jakožto celek takovou tolerancí vůči neschopnosti ztrácí kredit ve srovnání s ostatními ústavy, jelikož její absolventi nedosahují schopností odpovídajících jejich vzdělání.

Domnívám se, že nastíněný příklad byl dostatečně výmluvný v popisu stinných stránek shovívavosti jakožto pilíře společenských norem. Pokud se přesto tento příklad jeví příliš neobjektivní z důvodu, že od počátku kalkuluje s „nemorálním“ chováním většiny studentů, nabízím ještě jeden model k zamyšlení: Přispějeme-li almužnou žebrákovi ležícímu na ulici, zlepšíme tím jeho životní situaci? Nikoliv. (Nyní navíc dobrovolně opomím pravděpodobný scénář, že žebrák by si snadno získaných peněz nevážil a využil je na obstarání zcela zbytečných statků.) Touto zdánlivou pomocí pouze zajistíme, že žebrák jakožto parazit ztratí jakoukoliv touhu svou situaci cíleně změnit, prodloužíme jeho bídnou situaci, která by jinak mohla v relativně krátké době skončit, a tak celkově oslabíme společnost. Obdobných příkladů je pochopitelně možno uvést nepřeberně, namísto almužny můžeme dosadit sociální dávky jako takové apod.

Silně nadhodnocený význam solidarity a všech jejích produktů v křesťansko-demokratické morálce není z pohledu nietzschovské filosofie zdaleka jedinou chybou. Protože Nietzsche volá po naprostém *přehodnocení hodnot*, je více než přípustné zpochybnit tuto morálku už v samotném jejím základu ohledně pohledu na pojmy dobra a zla, tedy jinak řečeno morálnosti versus amorality.

Dovoluji si opět citovat z knihy *Mimo dobro a zlo*, hlava pátá, para 197:

„Dravce a dravého člověka (například Cesara Borgiu) vůbec nechápeme a nechápeme ani „přírodu“, pokud v základu těchto nejzdravějších ze všech tropických netvorů a rostlin stále ještě hledáme jakousi „chorobnost“ nebo dokonce nějaké jim vrozené „peklo“, jak dosud činili téměř všichni moralisté. Zdá se, že moralisté nenávidí prales a tropy? A že „tropický člověk“ musí být za každou cenu zdiskreditován, ať už jako choroba a degenerace člověka, ať už jako vlastní peklo a sebemučení? Proč ale? Ve prospěch „mírných pásem“? Ve prospěch mírných lidí? Lidí „morálních“? Průměrných? – Tolik ke kapitole „Morálka jako ustrašenost“.–“

Moc a vůle

Jak bylo řečeno výše v kapitole 5) první části, základním pojítkem Nietzscheho návaznosti na Schopenhauera byl pojem *Vůle*. Zatímco však Schopenhauer shledával jako „hnací motor“ společnosti vůli k životu (přestože život sám byl z pohledu jeho pesimismu v mnoha ohledech bezcílý), Nietzsche našel nové spojení tohoto slova a jeho nový význam pro chod společnosti. *Vůli k moci*.

FWN soudí, že vůle k moci má ještě podstatnější vliv na chování jedinců a směřování celých civilizací než vůle k životu. Život sám je bezcenný, dokud ten, kdo jej žije, nestvoří nějaké hodnoty, jež po něm zůstanou, jinak řečeno neprosadí svou moc nad okolím. Vědomí o této skutečnosti je součástí našeho já, proto v konání každého jedince můžeme tuto snahu zcela patrně zaznamenat – od nejnižších vrstev až po národní elity. Touha zapsat se je obsažena v umělecké tvorbě, shromažďování absurdně rozsáhlých majetků, vědecké a jiné tvůrčí aktivitě, stejně jako asi nejpatrněji v politickém dění (ačkoliv právě zde demokratický režim jakékoliv zásadnější zapsání do dějin téměř vylučuje...). Jak jsem již podotkl, nejedná se zdaleka jen o záležitost prominentních vrstev.

Zřejmě nejčastější formou snahy o „otisknutí své stopy“ je samo rodičovství. Každý, kdo zplodí potomka, v něm do jisté míry – ať už vědomě či bezděčně – spatřuje svého „dědice“, pokračovatele nesplněných předsevzetí sebe sama, ano, i dočasný „majetek“. Pochopitelně, že touha po úspěchu vlastního dítěte vychází i z jiných, méně „sobeckých“ pohnutek, avšak význam snahy prosadit svou vůli stvořením a ovlivněním jiného života je nezpochybnitelný. Tedy i toto je vůle k moci...

Nyní se dostáváme k dalšímu z významů tohoto pojmu. Jelikož výše vyložený projev „moci“ prostřednictvím přenesení svého genu lze označit za krajně zvířecí a myslícímu člověku zcela nedostačující, vzniká v lidské společnosti nový, mezi zvířaty již neexistující fenomén: zanechání svého odkazu na duševní úrovni. S tímto jevem Nietzsche spojuje jeden z mnoha způsobů, jak rozpoznat hodnotu jedince. Zatímco průměrný člověk zůstává vždy alespoň částečně spoután v okovech animálních pudů, člověk vyšších hodnot a cílů touží po *skutečné* moci, moci nad duševnem. Aby jí však dosáhl a stal se oním „tvůrcem hodnot budoucnosti“, musí ponejprv prokázat, že již více není jen dvounohým zvířetem: musí si osvojit *vůli k moci nad sebou samým*.

Stávající společnost, ač na první pohled (který o sobě sama šíří) nepoměrně vzdělanější, bohatší, svobodnější a zkušenější než civilizace předcházející, ve skutečnosti nijak nevybízí k opravdovému sebeosvobození, a tudíž není fakticky o nic dál než společnost antická či renesanční. Právě naopak – přestože životní úroveň od dob renesančních stoupla zhruba padesátkrát, drtivá většina společnosti i nadále utápí svůj potenciál v nejširším spektru drog či duševních tlumičů. Vzrostl průměr vzdělanosti, to ano – ale má to snad nějaký dopad na hierarchii zájmů? Ne příliš. Lidstvo je nadále stejným uzlíčkem zmítajících se pudů, jakým bylo v minulosti. Změnily se prostředky, změnila se technická úroveň, s jejíž pomocí dosahujeme svého pohodlí. Odpadla dokonce i spoutanost náboženským poblouzněním. Avšak výsledek? Pouze nová vlna sofistifikovanějšího hedonismu.

Dnešní „dobrovolná propaganda“ hlásá sice dosažení nepoměrně větší svobody pro všechny, zeptejme se však vlastního rozumu: co je to svoboda? Je snad svobodou myšlena možnost volně utápět svůj čas v bezúčelném šílenství spotřebního života? Leží svoboda v měkkých ložích krásných žen, které se již více nemusí zahalovat (neboť v době všeobecné dostupnosti není fantazie zapotřebí)? Plave svoboda pod zátkami vinných láhví, které si dnes namísto původní šlechty může dovolit i ten nejposlednější z dělníků? Či snad je nejvyšším znakem svobody možnost nasytit svou zvědavost záplavou katastrof nabízenou z krmelců svobodných médií?

Nezbývá než konstatovat, že možnost dosáhnout vůle k moci nemá téměř pražádnou návaznost na hmotnou úroveň společnosti. Ti, kteří touží po ovládnutí sebe sama, mají ve svobodné společnosti jistě více prostředků, ovšem procentuální poměr těchto duševně zralých jedinců se tím nijak nezvyšuje. Je skutečně vzácností, když se zrodí člověk jdoucí jasně za nejvyšším cílem, neovlivněn svody okolí; ať už svody směrem k požitkářství, nebo naopak směrem k morálně populistické omezenosti. Sám Nietzsche se ohledně četnosti výskytu „pravých lidí“ vyjadřuje silně skepticky, především pro množství podmínek, které jim sám klade do cesty, aby tito mohli být uznáni „mocnými“; pro příklad uvádím úvodní pasáž z knihy *Antikrist*, původně zamýšlené jako součást rozsáhlejšího celku s názvem *Přehodnocení všech hodnot*:

„Co je dobré? – Všechno, co v člověku zvyšuje cit moci, vůli k moci, moc samu.

Co je špatné? – Všechno, co pochází ze slabosti.

*Co je štěstí? – Cítit, že moc **vzrůstá** – že překonáváme překážku.*

***Nikoli** spokojenost, nýbrž více moci; **nikoli** mír vůbec, nýbrž válku;*

***nikoli** ctnost, nýbrž zdatnost (ctnost v renesančním stylu virtú, ctnost bez moralinu).*

Slabí a nezdařilí mají zahynout: první věta naší lásky k člověku. A má se jim k tomu ještě pomáhat.

Co je škodlivější než jakákoliv neřest? – Účinná soustrast se všemi nezdařilými a slabými – křesťanství... (...)

(...) V jistém smyslu trvale se daří jednotlivé případy na nejrůznějších místech země a z nejrůznějších kultur, případy, jimiž se skutečně projevuje vyšší typus: něco, co je v poměru k celku lidstva jakýmsi nadčlověkem. Takové šťastné případy velikého zdaru byly možné a snad budou vždy možné. A dokonce celé rody, kmény, národy mohou být popřípadě takovou výhrou.“

Pravda a náboženství

Nietzschův relativistický postoj k pravdě je možno nahlížet z několika úhlů pohledu. Obdobně jako u ostatních témat i zde lze prohlásit, že Nietzsche volí poněkud originálnější dedukční postup, než je obvyklé. Pro tentokrát však můžeme Nietzschevy kořeny docela jednoduše odhalit, i on ve svých náhledech na pravdu čerpá z již vyřčených tezí. Už samotný Nietzscheův individualismus v kombinaci s jeho odmítáním Sokrata nás vede ke zřetelné názorové sblíženosti s athénskými sofisty. Konkrétně Prótagorův známý výrok o „člověku jsoucím měrou všech věcí“ z úvodu jeho spisu *Alétheia* rozhodně není nepodobný Nietzscheovým pasážím o „Nejvyšším člověku jako zákonodárci budoucnosti“, viz. stejnojmenná kapitola na konci první části knihy *Duševní aristokratismus*.

Nietzsche zde popisuje, že existují v zásadě dva typy filosofů: jedni, kteří chtějí prozkoumat principy a pravdy světa, ať už za použití logiky či morálky; a druzí, kteří tyto hodnoty sami určují a vytvářejí. Tím zcela jasně definuje pravdu jako cosi, co lze s dostatkem odvahy a osobní hrdosti určit a poručit v platnost na základě vlastního úsudku. Není zde žádná vyšší síla, která by tyto pravdy určila, pouze lidský duch sám o sobě. K obdobným závěrům došel o mnoho dříve i Prótagorás, dokonce byl za své ateistické názory stíhán soudně. (Respektive, Prótagorás se nevyslovil přímo proti víře v boží existenci; prohlásil pouze, že bohy nelze dokázat ni vyvrátit, a tudíž není možno určit jejich vlastnosti. Takové tvrzení však způsobilo v polyteistických Athénách pozdvižení srovnatelných rozměrů...)

Další pohled na Nietzscheův postoj k pravdě nalézáme mezi jeho výroky na politická témata: „Pravda není sama o sobě žádná síla. Buď si musí získat na svou stranu moc, nebo jinou stranu, která moc má. Jinak bude hynout zas a zas.“

Z tohoto citátu dle mého soudu plyne, že Nietzsche ve své podstatě věří v existenci pravdy nebo pravd, avšak chápe jejich subtilnost v kruté realitě světa nemajícího absolutní hodnoty.

Náboženské téma se s vírou (či nevírou) v absolutní pravdu úzce pojí. Náboženství byla vždy chápána jako cesty za definitivním odhalením pravdy, ať už prostřednictvím lineárního vnímání času (tedy křesťanství, judaismus a islám), či formou polytheismů chápajících čas jako věčně se opakující spirálu.

Názor FWN na křesťanství, jakožto nejautoritativnější náboženství světa, je jistě všem obecně znám. Svým odporem proti křesťanům se nikdy netajil, žaloval je především z tolikrát zmiňovaného „uměňování velkých lidí, zprůměrnění hodnot a popírání života z důvodu prachspřesté závisti vůči všemu zdravému a silnému“. O to víc může znít překvapivě následující výňatek z *Mimo dobro a zlo*, hlava třetí, para 61: Nietzsche zde ospravedlňuje náboženství jakožto přijatelnou cestu k cílům, jež lidstvu vytyčili schopní.

„Filosof, jak my mu rozumíme, my svobodní duchové, jako člověk nejobsáhlejší odpovědnosti, kterou jeho svědomí přejímá za celkový vývoj člověka: tento filosof bude používat náboženství ke svému šlechtitelskému a výchovnému dílu, stejně jako použije existující politické a hospodářské podmínky. Vybírající, pěstící – to vždy znamená právě tak ničící jako tvůrčí a formující – vliv, který může být vykonáván za pomoci náboženství, je podle druhu lidí, kteří jsou vystaveni jeho kouzlu a ochraně, vždy několikery a rozdílný.“

*Pro silné, nezávislé, k rozkazování připravené a předurčené, v nichž se ztělesnil rozum a umění vládnoucí rasy, je náboženství jen dalším prostředkem, jak překonávat odpor, aby bylo možno vládnout: jako pouto, které společně váže vládce a poddané, prozrazující svědomí poddaných, jejichž nejskrytější a nejnítěrnější nitro, jež by rádo uniklo poslušnosti, a vydávající je panovníkům; a pokud se jednotlivé povahy takového vznešeného původu pro svou vysokou duchovnost přikloní k skrytějšímu a rozjímavějšímu životu a ponechají si jen ten nejdelikátnější způsob vlády (přes vyvolené učedníky nebo řádové bratry), může být náboženství použito dokonce jako prostředku, jak si zajistit klid od hluku a námahy **hrubšího** vládnutí a čistotu od **nevyhnutelné** špíny veškerého provozování politiky.*

*To uměli například brahmáni: pomocí náboženské organizace si udělili moc jmenovat národu jeho panovníky, zatímco se sami drželi a cítili stranou a vně, jako lidé vyšších a nadpanovnických úkolů. Mezitím poskytuje náboženství návod a příležitost i části ovládaných, aby se připravili na budoucí panování a rozkazování, totiž oněm pozvolna nastupujícím třídám a stavům, v nichž, díky šťastným manželským zvykům, se stále více vzmáhá chuť a síla vůle, vůle k sebeovládání – jim náboženství poskytuje sdostatek podnětů a pokušení, aby nastoupili cestu k vyšší duchovnosti, aby vyzkoušeli pocity velkého sebepřekonání, mlčení a osamění: asketismus a puritánství jsou takřka nepostradatelnými výchovnými a zušlechťujícími prostředky, chce-li některá rasa vystoupit nad svůj původ z chátry a propracovávali se k budoucímu panování. Obyčejným lidem konečně, oně naprosté většině, která je určena k sloužení a obecnému prospěchu, a jen potud **smí** být, dává náboženství neocenitelnou spokojenost s vlastním stavem a druhem, mnohonásobný mír srdce, zušlechtění poslušnosti, ještě jedno společné štěstí a utrpení se sobě rovnými a cosi ze slávy a krásy, jakési ospravedlnění celé té všednosti, nízkosti, polozvířecí chudoby jejich duše. Náboženství a náboženská významnost života ozařují takové věčně soužené lidi slunečným odleskem a činí jim dokonce pohled na sebe samé snesitelný, (...)*

Možná, že na křesťanství a buddhismu není nic tak úctyhodného jako jejich umění naučit ještě i ty nejnižší, aby zbožností postavili sami sebe do zdánlivě vyššího řádu věcí a tím si podrželi schopnost vytrvat ve skutečném řádu, uvnitř něhož žijí dosti tvrdě a v němž je právě této tvrdosti zapotřebí!“

Z tohoto para evidentně vyplývá, že Nietzschevi na křesťanství v podstatě nevadila jeho forma a praktická aplikace jakožto účelové ideologie na cestě k moci; jediné, co shledával nepřijatelným, byly křesťanské ideály samotné! V pasáži vyzdvihující brahmány by stejně tak mohla figurovat římskokatolická církev svatá, čehož si sám autor přes veškerý odpor ke křesťanství byl jistě vědom...

Po zvážení všech nekonformních a místy zdánlivě protichůdných tvrzení, která Nietzsche vyřkl ohledně víry a božství, lze jen těžko vytvořit jakékoliv definitivní resumé. Zakončeme proto citátem, který trefně vystihuje jeho postoj k existenci boha:

„Je téměř jisté, že žádní bohové už nejsou. Neboť kdyby byli – kdo by mi zabránil se jedním stát?“

Část třetí – Konkrétní témata současnosti pod nietzschovským drobnohledem

Věřím, že kdyby měl FWN možnost nahlédnout prostřednictvím jakési spirituální vize do dění v současnosti, přímo královsky by se bavil. Ačkoliv řada lidí podléhá iluzi, že jen pro poněkud zrychlený technický rozvoj je dnešní kultura hodnotnější než kdy dřív, ve skutečnosti je *duševní* rozdíl mezi člověkem dnešním a člověkem devatenáctého století téměř nulový. Jak by se tudíž díval učenec devatenáctého století na dění v počátku století jedenadvacátého?

Představme si na pár okamžiků, že jsme uvyklí područenství českých zemí pod Rakouskem, politickou normou Evropy je vrcholný kapitalistický imperialismus a Německo se svou gargantuovskou armádou právě prochází procesem sjednocení, aby o pouhé čtyři desetiletí později znovu prošlo očistec slabosti a roztržštění... Jak bychom hodnotili vizi budoucnosti ubírající se naším reálným směrem?

Jaký by tedy byl Nietzscheův pohled na otázky jako lidská práva, svobodná média či vzrůstající hrozba náboženského fanatismu z východu? Představme si, jaké výstižné aforismy by asi použil?

Politika a politici

Z pohledu přísných měřítek Nietzscheových se nabízí otázka: jsou vůbec dnešní politici skutečnými politiky?

Vždy tam, kde je zapotřebí tvořit a vládnout, musí vyrůst mocné protikladné síly, v jejichž následné konfrontaci se svět posune do nového úhlu. Avšak je snad možno tvořit, když veškerá hnutí jdoucí za papírovou mocí jsou si tak podobná? Odkud hodlají státy dneška čerpat podněty a inspirace, když se všechny „moderní“ směry slévají do jediného slizovitého tělesa kdesi uprostřed, v němž není žádných větších rozdílů, kde není cílem obhájit svou pravdu, nýbrž polknout jako sumýš co nejvíce voličských lístků bez ohledu na názory?

A jaké jsou cíle těchto jepičích politiků? Už sama podstata jejich krátkodobého stavu jim neumožňuje plánovat jakákoliv skutečně dalekosáhlá rozhodnutí či globální plány. Nejubožejším faktem ovšem je, že sami politici ani s takovými vizemi nepočítají; jsou spokojeni ve své brzké, zato dobře placené úmrtnosti.

Byly již mnohé časy – a s nimi mnohé pohledy na držení moci. Vždy byla spjata s hmotným ziskem, to ano, přesto měla mnoho výraznějších atributů: moc kdysi byla ctí, byla hrubou kořistí, darem božím, byla i ztělesněním boha samého. Dnes je politika pouhým povoláním. Nikdy nic více, však mnohdy mnohem méně.

Co hůř, politika byla vždy ztělesněním moci a statečnosti, vždyť z uchopení těchto veličin pramení kořeny politického řemesla. Avšak dnes? Společnost je vyloženě *spokojena* s trendem stavění zdravého rozumu na hlavu – neboť ono nejvlivnější povolání, odedávna spjaté se jmény těch nejodvážnějších, dnes může být nanejvýš spojováno s čirou zbabělostí! Dobrým politikem jedenadvacátého století je mezi lidem míněn ten, který slovo „moc“ pokud možno nikdy nevysloví, natož pak aby připustil, že po moci *touží*. Demokracie ve své zbabělosti staví namísto hrdosti podbízivost, namísto síly průměrnou usedlost, namísto moci – kdo ví?

Magický vliv médií

Moderní člověk jest vskutku pozoruhodný exemplář. Ve strachu z minulých tyranií se nejvíce obává, že bude okleštěn o svá práva ze strany politiků. Přitom si neuvědomuje, že ti už fakticky majoritní mocí nedisponují: proto je svobodný občan tak snadno ovládnán médii. Zeptejme se sami sebe – co jiného jsou zpravodajci, když ne obyčejní podnikatelé? A optejme se ještě – vložili bychom moc do rukou prodejce kožichů? Ne? Proč ji tedy vkládáme do chřtánů novinářům? Odebráním moci politikům, kteří by s ní nejspíš naložili v zájmu sebe a státu (tedy svého státu), vkládáme moc do rukou soukromých kariéristů, kteří jsou příliš – zbabělí? vychytralí? požitkářští? kdo ví? – než aby vstoupili do politiky, proto můžeme očekávat, že moc takto získanou použijí *jen* v zájmu sebe. Nechci zde být tím, kdo kritizuje egoismus, to ani v nejmenším! Pouze cítím nutkání k úsměvu, když vidím, jakou popularitu si mohou získat tito pouzí supi destabilizující společnost věčnou kritikou. Nebo snad nejvíc pozornosti čerpají z pozitivně laděných zpráv? Kdepak; tito „vznešení ochranitelé svobody slova“ nejsou o nic lepší než pragmatičtí otrokáři starého Říma, kteří prolévali krev gladiátorů, vědomi si odvěké touhy luzy po krvi. Současná luza, spoutána chladnokrevnějšími konvencemi a tlustšími fascikly zákoníků, nemá možnost sledovat smrt druhých otevřeně za tímto cílem. O to víc úspěchu ovšem sklízají právě mediální prostředníci, ať už jako krvi potřísnění herci, či pod maskou „objektivních“ zpravodajů.

Říká se, že svobodná média jsou klíčem k jistotě svobody samotné, jakýmsi „hlídacím psem“ demokracie, a tudíž jsou pro nás nezbytná. Pes ovšem, jak známo, štěká jen proto, aby od pána dostal kost. S trochou fantazie tu kost kdosi může vhodit doprostřed vozovky... co se stane pak?

Ochrana přírodních podmínek

Když vědci v revolučních dobách devatenáctého století jásali nad rapidně stoupající technickou úrovní společnosti, nemohli jistě tušit, že tyto změny otevírají zcela novou kapitolu civilizačních obtíží. Poprvé v historii se rychlost spotřeby zdrojů dostala neúměrně vysoko nad rychlost jejich původní tvorby. S poškozování prostředí je úzce spjato i vymírání druhů. A jelikož častým zvykem člověka je plakat nad mlékem, jež sám rozlil, vznikla v průběhu dvacátého století celá paleta všemožných hnutí na ochranu přírody a vymírajících druhů. Sama logika zdravého rozumu nás pochopitelně vede k závěru, že tato hnutí – a především jejich myšlenky – mají v současné společnosti své místo. Přesto bych rád poukázal na drobný kaz jejich duševní krásy. *Veškerá hnutí bojující za ochranu přírody jsou ve své ryzí podstatě nafoukaná a protipřírodní.*

Příroda sama o sobě nezná šetrnost ni soucit; její zákony neobsahují žádnou klausuli hájící práva slabých. Neboť slabí, jak už samo slovo naznačuje, jsou pro přírodní prostředí bezcenní. Všichni ti urputně štěkající environmentalisté často argumentují, že i my lidé jsme součástí přírody. Nuže – obraťme tento argument proti nim samým! Je-li lidstvo součástí přírodního prostředí, pak nutně musí dodržovat jeho platné zákony. V opačném případě civilizace nejen oslabuje sebe samu (a tím potažmo i přírodu), nýbrž *urází* veškerý dosavadní vývoj a zpupně se staví mimo jeho kompetenci. Troufá si snad někdo tvrdit, že lidstvo stojí mimo přírodní zákony, dnes, v době tolika zpopularizovaných katastrof?

Rozhodně zde nemíním volat po neřízeném znečištění, cíleném vybíjení či opomíjení globálního oteplování. I tím bychom přeci porušili přírodní zákony, neboť žádný druh neohrozuje s vlastním vyhubením. Podotýkám pouze, že co se již stalo, není možno změnit – a tudíž není nejmenšího důvodu nad tím štkát.

Tak jako v mnoha jiných oblastech, i zde se lidstvo pohybuje po zakleté spirále. Nebýt technického rozvoje, nevznikl by škodlivý dopad na okolí. Ovšem jedině s pomocí téhož technického rozvoje jsme schopni onen dopad odhalit. A jakmile již touto technikou disponujeme, otevírají se nám takové možnosti, že se jí pochopitelně nehodláme vzdát. Proč tedy litovat vymírající kytovce, když před lidstvem stojí mnohem zásadnější koky? Příroda jakožto celek přežije vždy a jako již mnohokrát dříve i nyní se jednoduše musí symbiotické řetězce přepůsobit novému dominantnímu druhu...

Náboženský fanatismus

Celý západní svět dnes stojí ve strachu před hrozbou více než miliardy islámských vykladačů. Mnozí z nich jsou tak „pravověrní“, že se ve jménu své víry neštítí zabíjet. Co jsou vlastně zač? Na daný problém je možno nahlížet ze dvou úhlů.

Ačkoliv tito lidé pro svou věc nešetří silovými řešeními, jejich činy nesou jasné známky té nejodpornější slabosti. Jejich slabostí je slepá víra. Sám velký myslitel jednou pravil: „*Toužíš-li po klidu v duši a po štěstí, pak věř; chceš-li být učedníkem pravdy, pak se ptej.*“

Bojí-li se západní lidé pobožných sebevrahů, bojí se zase jen dalších zbabělců.

Náboženští fanatici nejsou ničím jiným než staromilskými bázlivci. Navzdory světové otevřenosti lpí na zkostnatělých pravdách, zároveň ale, aniž si to uvědomují, zpochybňují sílu vlastního náboženství! Vždyť kdyby *skutečně* věřili v nadřazenost svých proroků, jakákoliv zesměšnění a „znesvěcení“ ze strany bezvěrců by dokázali přijmout s povzneseným úsměvem, tak jako se velbloud nikdy nezabývá obtížným hmyzem víc než jen na mrknutí oka...

Přesto, žádná mince nespátří světlo světa majíc pouze líc. Tedy tažme se: nemají snad pravdu, když varují před záplavou *svého* světa lacinou kulturou západu? Nemají snad právo se proti tomuto chorobnému šíření bránit? A jaké prostředky k obraně jim současnost umožňuje? Je zcestné odsuzovat kohosi pouze pro použití prostředků odsouzených jednou stranou sporu; kdo určil, že Evropa soudí objektivně?

Před šedesáti lety byli bojovníci proti vnějším intervencím nazýváni partyzány a oslavováni jako hrdinové. Dnes jsou tytéž taktiky doslova démonizovány. Proč?

Dnes je užívá strana, na níž sami nestojíme.

Lidská práva

Otázka lidských práv je věru prastará a pro odpovědi na její současnou podobu se tudíž můžeme velmi jasně inspirovat u Nietzscheho samotného.

Nejlepší odpovědi na složité otázky bývá mnohdy opět otázka. Tedy k lidským právům – tažme se: kdo je to *člověk*? Věříme skutečně onomu sebeponižujícímu omylu lidské rovnosti? Právě dnes, když po mnohaletém úsilí dávných i nedávných historiků máme nejlepší možnost poznat veliké osobnosti historie, široké spektrum moudrosti a možností, jež zanechali – v konfrontaci s neklesajícím procentem tupých nemehel, jimž svoboda, jak je dnes chápána a po pytlích rozhazována, neslouží k ničemu jinému než k zvířeckému vyžití a přežití? Není to pouze nebezpečný sebeklam, jen další forma slepé víry, namlouvat si, že všichni homo sapiens sapiens jsou *lidmi*? Jsou všichni anarchisté, volající po absolutní svobodě pro všechny, skutečně víc než jinak nabarvenými figurkami v zástupu pokryteckých lhářů? Jistěže ne, neb kdyby byli upřímní, volali by po svobodě *pro sebe*. K otázce lidských práv tedy tolik: celá minulost budiž nám důkazem, že schopní a vidoucí, skuteční lidé, ti, kteří

si svobodu zaslouží, si ji vždy dokázali vydobýt; právě tím prokázali, že jsou jí hodni. Tím, že „svobodu“ udělíme všem, nezpůsobíme nic jiného než její devaluaci.

Závěr

Navzdory všem vlnám averze, které kdy usilovaly o odplavení Nietzscheovy památky, jsem přesvědčen, že jeho místo patří do čela moderní filosofie. Žádný jiný filosof v historii nevytvořil tak komplexní a zároveň tolik originální vhled do otázek moci, vůle, života, víry, psychologie a dalších jako právě nešťastně skončivší rodák z Röckenu...

Nietzsche je jedním z mála myslitelů, kteří se mohou „pyšnit“, že jejich tvorba nezůstala pouze na papíře a že jediným zájemcem o jejich myšlenky nebyli drobní hlodavci. Bohužel pro nás všechny i generace příští, Nietzsche již neměl možnost zasáhnout do způsobu, jakým k realizaci došlo. Proto na tváři jeho myšlenek z pohledu veřejnosti zůstane zřejmě navždy hluboký šrám nacismu. Jakou cestou by se asi mohla ubírat ideologie nadčlověka, kdyby nedošlo k jejímu znásilnění ze strany národního socialismu? Bylo by možné, aby Mistrova slova dostala prostor v jiné společenské realizaci? V tomto směru se můžeme nanejvýš nechat unášet na vlnách konspiračních teorií.

Ale jak se má celá situace kolem „věci Friedricha Nietzscheho“ dnes? Je jeho možnost výrazného zásahu do dění promeškána? Věřím, že opak je pravdou. Sám velikán kdysi prohlásil, že „někteří lidé se narodí až posmrtně“ a že čas k jeho myšlenkám dosud nedozrál. Nám nezbyvá, než mu dát zapravdu. Společnost je stále ještě pod vlivem starých hodnot, a ačkoliv se mnohé začíná měnit, vnímání života zůstává úzkožrace omezeno.

Chceme-li upozornit na tento skrytý poklad v naší minulosti, jedinou možností se mi jeví právě zviditelňování Nietzscheových myšlenek prostřednictvím nových literárních děl a poukazování na věčnost jeho hodnot v konfrontaci s aktuálními tématy. Jedině tak může být společnost zpravena o této staronové alternativě. Ve skutečnosti ovšem nejde ani tak o osvětu společnosti jakožto celku, cílovou skupinou Nietzscheových zvolání jsou lidé vzdělaní; především tací, kteří dokáží své vzdělání použít k vlastním závěrům. Nietzscheova slova nikdy nebudou krmí pro lid; už proto, že *dokonce ani lid* není možno urážet tváří v tvář bez odezvy – a co jiného je Nietzscheova filosofie, když ne kritikou všeho průměrného a stádního?

Tedy cílem myslitelových zvolání jsou pouze lidé myslící, myslitelé budoucnosti, kteří – třeba jen na základě neumělých studentských prací na toto téma – pochopí, že křesťanská morálka byla pouhým omylem, užitečným pro výchovu širších vrstev. Avšak oni, kdož se nebojí převzít na svá bedra odpovědnost vlastního osudu, nepotřebují žádnou vyšší autoritu. Ti, kteří umí myslet, dokáží být autoritou sami sobě. Stačí jen, aby našli odvahu.

Pak můžeme doufat, že čas Friedricha Nietzscheho jednou přijde...

Seznam použité literatury

Díla jsou seřazena v abecedním pořádku podle autorů a následně i podle názvů samých.

Kolektiv autorů – Filosofický slovník

Autoři I. Blecha, R. Brázda, J. Březina, K. Floss, P. Floss, B. Horyna, J. Kučírek, R. Kul'a, J. Matula, P. Šaradín, J. Štěpán, L. Valenta, J. Zumr
Vydalo nakladatelství Olomouc 2002

Friedrich Nietzsche – Antikrist

Překlad Josef Fischer
Podle vydání nakladatelství Alois Srdce v Praze 1929
vydalo nakladatelství VOTOBIA v Olomouci 2001

Friedrich Nietzsche – Duševní aristokratismus

Překlad Dr. Vítězslav Tichý
Vydalo nakladatelství VOTOBIA v Olomouci 1993

Friedrich Nietzsche – Mimo dobro a zlo

Překlad Věra Koubová
Vydalo nakladatelství AURORA, Praha 2003

Friedrich Nietzsche – Tak pravil Zarathustra

Překlad Otokar Fischer
Vydalo nakladatelství VOTOBIA v Olomouci 1995
Doslov Jörg Salauarda

Friedrich Nietzsche – Soumrak model

Překlad Alfons Breska
Podle vydání nakladatelství A. Hynka v Praze 1913
vydalo nakladatelství VOTOBIA v Olomouci 1995